

ÖMER SEYFETTİN

ANT

ANT-KAŞAĞI-FALAKA-KERAMET
İLK CİNAYET - PERİLİ KÖŞK

Ömer Seyfettin - Ant

Tarayan: Yaşar Mutlu

ÖNSÖZ

ÖMER SEYFETTİN (1884-1920), Batılı yazarlar gibi öyküler yazan ilk büyük Türk öykücüsü olarak ün 'salmıştır.

Bu, şu demektir: Türk yazınında ilk olarak Ömer Seyfettin, başkışileri gerçekteki kişiler gibi olan, olayları olabilir ve belli zamanda, belli bir çevrede geçen, sağlam planlı öyküler yazmıştır.

Ömer Seyfettin, büyük bir «milliyetçi» olarak da tanınmıştır. O, Türk dilinin bağımsızlığını, yani o zamanlar Türk dilindeki yabancı kuralların atılmasını, yabancı eklerin, dilde yerleşmemiş yabancı sözcüklerin kullanılmamasını savunmuştur. Ulusal benliğimizi tanımamız, sevmemiz, bu yolda çalışmamız gerektiği savını - coşkunlukla - ileri sürmüştür.

Bunun için, bol bol kendi çağını (ulusal duygu ve uyanıklıktan yoksunluğu, tembellik ve boş -inançları) yermiş ve tarihteki Türkleri ve Türklüğü (yurtseverliği, kahramanlığı, çalışkanlığı, bilgi ve anlayış gücünü) övmüştür.

Buna göre, Ömer Seyfettin, en çok, 1908 ile 1920 arasındaki Osmanlı İmparatorluğu'nu yeren ve Yükselme Devri'ndeki kahramanlıkları, kahramanları överek örnek gösteren öyküler yazmıştır. Kendi çocukluk anılarıyla insanoğlunun karmaşık duygu ve davranışlarını da öykülerine konu olarak almıştır.

Demek ki; Ömer Seyfettin'in öykülerindeki olaylar, ya doğrudan doğruya kendi gördüğü ya da tarihte okuduğu olaylar; kahramanlar ise gerçek kişilerdir.

Onun öyküleri, sağlam ve alışılmış bir plan içinde gelişir. O, öykülerine, ilgi çekici bir konuşma, ya da olayın geçtiği yeri, olay kahramanlarını tanıtmakla başlar. Olay, okuyanın merakını çoğalta çoğalta gelişir, sonunda beklenmedik bir sonuçla sorun çözülür ve öykü biter.

O, öykülerini, savunmasını yaptığı bağımsız, arı ve güzel Türkçe'yle yazdı. Bunun yanında; her zaman alay eden, hele yerdiklerini gülünç düşürerek yerden yere vuran bir tutumu olduğunu da söylemeliyiz.

Bu kitapta, Ömer Seyfettin'in dört çocukluk anı-sıyla (Hepsi bu kadardır.) eski Türkler'in kahramanlıklarını, kurnazlıklarını, kan dökmekten nasıl

kaçındıklarını, mertliklerini, hem kendi, hem ulusal onurlarına düşkünlüklerini, yurtseverliklerini anlatan beş öyküsünü bulacaksınız. Bugün, Ömer Seyfettin'in, uğrunda onca savaştığı Türkçe'si bile eskimiş, yer yer yeni kuşaklarca anlaşılmaz olmuştur. Bunun içindir ki, bu öyküleri yeni yetişenlerin anlayacakları, ilgi duyacakları bir biçime sokmak için yeniden işlememiz, elden geçirmemiz gerekti. Ayrıca, sayfa diplerine, bu öykülerde geçen ve bugünün çocuklarının yabancıları oldukları türlü kavramlarla tarihteki kahraman ve yer adlarını açıklayıcı notlar da kondu. Ömer Seyfettin ve arkadaşlarının dilde ve bütün benliğimizde Türkleşme yolunda verdikleri hızla, kendi erekları bile geçirilmiştir, artık. Zamanla bu kitaptaki öykülerin dili bile eskimiş olacaktır. Nedir ki; o, Ömer Seyfettin, her zaman ilk ve güçlü bir kahraman olarak anılacak ve seve seve okunacaktır.

ANT

Ben Gönen'de doğdum. Yirmi yıldan beri görmediğim bu kasaba belleğimde artık seraplaştı.* Birçok yerleri unutilan, eski, uzak bir düş gibi oldu. Yalnız evimizle okulu gözümün önüne getirebilirim. Büyük bir bahçe... Ortasında köşk biçiminde yapılmış bembeyaz bir ev... Sağ köşesinde her zaman oturduğumuz beyaz perdeli oda... Sabahları annem, beni bir bebek gibi pencerenin kenarına oturtur, dersimi yineletir, sütümü içirirdi. Bu pencereden görünen avlunun öbür yanında büyük, toprak rengindeki yapının camsız, kapaksız tek bir penceresi vardı. Bu kapkara delik, beni çok korkuturdu.- Abil Ana adında bir hizmetçimiz vardı. Yemeklerimizi pişirir, çamaşırlarımızı yıkar, tahtalarımızı siler, babamın atma yem verir, av köpeklerine bakardı. Bu Abil Ana'nın her gece anlattığı korkunç, bitmez öykülerdeki ayıyı bu karanlık pencerede görür gibi olurdum. Bu korkuyla düş dinlemeye, düş yormaya düşkün olan zavallı anneme her sabah ayılı düşler uydurur; iri kapkara bir ayının beni kapıp dağa götürdüğünü, ormandaki inine kapadığını, kollarımı bağladığını,

**Seraplaşmak: (Serap = çöllerde görülen su hayali) belleğinde hayal meyal kalmak; hayalleşmek.*

burnumu, dudaklarımı yediğini, sonra Bayramiç yolundaki su değirmeninin çarkına attığını söyledim. O, birçok : «Hayırdır inşallah» lar diyerek düşümü yorar; benim büyük bir adam, büyük bir bey, büyük bir paşa* olacağıma, bana kimsenin kötülük yapamayacağına beni inandırmaya çalışırdı. Ben de yalan söylediğimi unutmur, ne çok sevinirdim. Nasıl sokaklardan, kiminle giderdim? Bilmiyorum... Okul, bir katlı, duvarları badanasızdı. Kapıdan girilince üstü kapalı bir avlu vardı. Daha ilerisinde küçük, ağaçsız bir bahçe... Bahçenin sonunda ayakyolu, koskocaman bir aptest fıçısı... Erkek çocuklarla kızlar karmakarışık otururlar, birlikte okur, birlikte oynarlardı. «Büyük Hoca» dediğimiz, kınalı, az saçlı, kambur, uzun boylu, yaşlı, bunak bir kadındı. Mavi gözleri pek sert parlar; gaga gibi eğri, sarı burnuyla, tüyleri dökülmüş hain, hasta bir çaylağa benzerdi. Küçük Hoca erkekti. Büyük Hoca'nın oğlu idi. Çocuklar ondan hiç korkmazlardı. Sanırım biraz aptalca idi. Ben arkadaki rahlelerde, Büyük Hoca'nın en uzun sopasını uzatamadığı bir yerde otururdum. Kızlar, belki saçlarımın açık sarı olmasından, bana hep «Ak Bey» derlerdi. Erkek çocukların büyücekleri, ya ismimi söylerler, yahut «Yüzbaşı Oğlu» diye çağırırlardı. Sınıf kapısının açılmayan kanadında sallanan «Geldi, gitti» levhası*, cansız bir yüz gibi bize bakar; kalın duvarların tavana yakın dar pencerelerinden ağır, donuk bir aydınlık girerdi. Çocuklar keskin çığlıklarla bağıra, haykıra, durmadan, susmadan okurlardı.

Okulda yalnız bir türlü ceza vardı: Dayak... Büyük suçlular, hattâ kızlar bile falakaya yatarlardı. Falakadan korkmayan, titremeyen yoktu. Küçük suçluların cezası ise belli olmazdı. Küçük Hoca'nın ağır tokadı... Büyük Hoca'nın uzun sopası... (ki rast geldiği kafayı kesin kes şişirirdi.) Ben hiç dayak yememiştim. Yalnız bir kez Büyük Hoca, kuru, kemikten elleriyle yalan söylediğim için sol kulağımı çekmişti. Öyle hızlı çekmişti ki ertesi gün bile yanıyordu, kıpkırmızı idi. Oysaki hiç suçum yoktu. Doğru söylemiştim. Bahçedeki aptest fıçısının musluğu koparılmıştı. Büyük Hoca, bunu yapanı arıyordu. Bu, mavi cepkenli, kırmızı kuşaklı, hasta, zayıf bir çocuktur. Haber verdim. Falakaya konacaktı. İnkâr etti. Sonra, başka bir çocuk çıktı; kendi kopardığını, onun suçu olmadığını söyledi. Yere yattı. Bağıra

**Geldi gitti levhası: Eski sınıflarda kapının yanında, bir yüzünde «Geldi», bir yüzünde «Gitti» yazılı bir levha asılı dururmuş. Öğrencilerden birisi helaya gideceği zaman, hocadan izin alır Ve çıkarken «Gitti» yi çevirmiş. O dışarıdayken birisi daha çıkmak için izin isterse hoca, levhaya bakarak dışarda birisinin bulunduğunu anlar, izin vermezmiş. Dışardaki gelince, içeri girerken «Geldi»yi çevirmiş. Böylece birisi izin istediği zaman hoca, dışarda kimsenin bulunup bulunmadığını anlar, ona göre izin verirmiş.*

bağıra sopaları yedi. O zaman Büyük Hoca : «Niçin yalan söylüyor, bu zavallıya iftira ediyorsun?» diye kulağıma yapıştı. Yüzünü buruşturarak darıldı.

Ağladım, ağladım. Çünkü yalan söylemiyordum. Evet musluğu koparıırken görmüştüm. Akşam azadında dayağı yiyen çocuğu tuttum :

«— Niçin beni yalancı çıkardın?» dedim. «Musluğu sen koparmamıştın...»

«— Ben koparmıştım.»

«— Hayır, sen koparmamıştın. Öbür çocuğun kopardığını ben gözümle gördüm.»

Üsteleyemedi. Yüzüme baktı. Bir an öyle durdu. Eğer hocaya söylemeyeceğime yemin edersem saklamayacaktı. Anlatacaktı. Ben hemen yemin ettim. Merak ediyordum.

«— Musluğu Ali koparmıştı.» dedi. «Ben de biliyordum. Amma o çok zayıf, hem hastadır. Görüyorsun, falakaya dayanamaz. Belki ölür, daha yataktan yeni kalktı.»

«— Ama, sen niçin onun yerine dayak yedin?»

«— Niçin olacak. Biz onunla andiçmişiz. O, bugün hasta; ben iyi, güçlüyüm. Onu kurtardım işte.»

Pek güzel anlamadım. Gene sordum :

«— Ant ne?»

«— Bilmiyor musun?»

«— Bilmiyorum.»

O zaman güldü. Benden uzaklaşarak cevap verdi:

«— Biz, birbirimizin kanlarını içeriz. Buna andiçmek derler. Andiçenler, kan kardeşi olurlar. Birbirlerine ölünceye değin yardım ederler, imdada koşarlar.»

Sonra, dikkat ettim, okulda birçok çocuklar birbirleriyle andıçmışlerdi. Kan kardeştiler. Hattâ kimi kızlar da kendi aralarında andıçmışlerdi. Bir gün bu yeni öğrendiğim geleneğin nasıl yapıldığını da gördüm. Yine Mustafa Mistik, arka rahlelerde idi. Küçük Hoca, aptest almak için dışarı çıkmıştı. Büyük Hoca, arkasını bize çevirmişti; yavaş yavaş, bir sümüklüböcek kadar ağır, namazını kılıyordu. İki çocuk, tahta saplı bir çakıyla kollarını çizdiler. Çıkan büyük, kırmızı damlayı kolları üzerindeki bu çizgiye sürdüler. Kanlarını karıştırdılar. Sonra, birbirlerinin kollarını emdiler. Andıçerek kan kardeşi olmak... Bu, beni düşündürmeye başladı. Eğer benim de kan kardeşim olsaydı hocaya kulağımı çektirmeyecek, belki falakaya yatacağım zaman beni kurtaracaktı. Koca okulun içinde kendimi yapıyınız, arkadaşsız, koruyucusuz sanıyordum. Anneme düşüncemi, her çocuk gibi birisiyle andıçmek istediğimi söyledim. Ant'ı anlattım. Razı olmadı. «Öyle münasebetsizlikler istemem. Sakın yapma ha!..» diye tembih etti.

Ama, aklıma andıçmeyi koymuştum. Fakat kiminle? Bir rastlantı, beklenilmeyen bir kaza, bana kan kardeşimi kazandırdı. Cuma günleri bizim evin bahçesine bütün komşu çocukları toplanırlardı. Akşama değin birlikte oynardık. Arkamızdaki evlerin sahibi Hacı Budaklar'ın benim kadar bir çocukları vardı ki, en çok adı hoşuma giderdi: Mistik... Bu sözcüğü, hep yinelerdim. Öyle ezgiliydi. Kızlar bu güzel ada uydurulmuş kafiyeleleri, Mistik'ı bahçede, sokakta görünce hep bir ağızdan söylerlerdi. Bugün de belleğimdedir.

«Mustafa Mistik, Arabaya kıstık, Üç mum yaktık, Seyrine baktık.» diye bağırlar, ellerini yumruk yaparak ona karşı dururlardı. Mistik hiç kızmazdı. Gülerdi. Biz de kimi zaman bu beyitleri bağırlarak yineler, eğlenirdik. Bu iki mini mini beyit benim belleğime bile etki yapmıştı. Düşümde birçok arsız kızların onu büyük bir muhacir arabasına, sıkıştırarak, çevresine üç mum yakarak seyrine baktıklarını görürdüm. Niçin Mistik öyle uslu dururdu? Niçin birden fırlayıp bu kızlara birkaç tokat atmaz, sıkıştığı katran kokulu arabadan kurtulmazdı?.. Hepimizden güçlü o idi. Sanki adı gibi her yanı yuvarlaktı. Baş, kolları, bacakları, gövdesi, elleri bile... Bütün çocukları güreşte yenerdi... Yazın her cuma sabahı büyük bir tutam söğüt dalı getirirdi. Bu dallardan kendimize atlar yapar, cirit oynar, yarışa çıkardık. Yarışta da hepimizi geçirdi. Onu hiç birimiz tutamazdık.

İşte, yine böyle bir cuma günü, Mistik, söğüt dallarıyla geldi. Ben en uzununu kendime ayırdım. Öbürlerini çocuklara dağıttım. Bir çakıyla bu

dalların ucunu keser, kabuklarından iki kulak, bir burun çıkartır, tıpkı bir at başına benzetirdik. Bunu en güzel ben yapardım. Kendi atımı yapıyordum. Mıstık'la öteki çocuklar, sıralarını bekliyorlardı. Nasıl oldu, farkına varmadan, söğüdün kabuğu birden yarıldı. Arasından kayan çakı, sol elimin işaret parmağını kesti. Sulu, kırmızı bir kan akmaya başladı. Ö saatte aklıma bir şey geldi: Andiçmek... Parmağımın acısını unuttum. Mıstık'a :

«— Haydi,» dedim, «hazır elim kesildi; kan kardeşi olalım. Sen de kes.» Siyah gözlerini yere dikerek büyük yuvarlak başım salladı:

«— Olur mu ya... Ant için kol kesmek gerek.» «— Canım ne zararı var?» diye üsteledim, «Kan değil mi, hepsi bir. Ha koldan, ha parmaktan... Haydi, haydi...»

Razı oldu. Elimden aldığı çakı ile kolunu, hattâ biraz derince, kesti. Kanı onca koyu idi ki; akıyor, bir damla olarak kabarıyor, büyüyordu. Parmağımın kabıyla karıştırdı. Önce ben emdim. Bu, tuzlu, sıcak bir şeydi. Sonra, o da benim parmağımı emdi.

«Sen arkama saklan...»

Bilmiyorum, aradan nice zaman geçti. Belki altı ay, belki bir yıl...

Mıstık'la kan kardeşi olduğumu unutmuş gibiydim. Yine birlikte oynuyor, okuldan eve birlikte dönüyorduk. Bir gün hava pek sıcaktı. Büyük Hoca, bizi yarım azat* etti, tıpkı perşembe günü gibi... Mıstık'la sokağın tozları içinde yavaş yavaş yürüyorduk. Ben fesimin altına mendilimi koymuştum. Terimi silemediğim için yüzüm sırsıklamdı. Büyük, geniş bir yoldan geçiyorduk. Kıyıda yıkılmış bir duvarın temelleri vardı. Birdenbire karşıdan iri, kara bir köpek çıktı. Koşarak geliyordu. Arkasından, birkaç adam, kalın sopalarla kovalıyorlardı. Bize «Kaçınız, kaçınız; ısıracak...» diye bağırdılar. Korktuk, şaşırdık, öyle kaldık. Önce ben biraz kendimi toplayarak «Aman kaçalım...» dedim. Gözleri ateş gibi parlayan köpek bize yetişmişti. O zaman Mistik, «Sen arkama saklan...» diye haykırdı, önüme geçti. Köpek, onun üzerine atıldı. İlk hızla birbirlerine çarptılar. Sonra tıpkı güreşir gibi boğaz boğaza geldiler. Köpek de ayağa kalkmıştı. Biraz böyle savaştıktan sonra ikisi de yere yuvarlandılar. Mıstık'ın küçük fesi, mavi yemenisi düştü. Bu savaş bana pek uzun geldi. Titriyordum. Sopalı adamlar yetiştiler. Köpeğe, odunlarının bütün gücüyle bir kaç tane indirdiler. Mistik kurtuldu. Zavallının kollarından, burnundan kan akıyordu. Köpek, kuyruğunu bacaklarının arasına sıkıştırmış, ağzı yerde dört nala kaçtı. Mistik «Birşey yok... Acımıyor... Biraz çizildi...» diyordu. Evine götürdüler. Ben de hemen evimize koştum. An-

**Yarım azat: Öğleden sonra okulun olmaması. Eskiden hafta dinlencesi cuma olduğu için, perşembe günü okula yarım gün gidilirdi.*

neme başımıza geleni anlattım. Abil Ana, beni yere yatırdı. Uzun uzadıya kasıklarına, korku damarlanma bastı, öyle bir dua okuyarak yüzüme üfledi ki, sarımsak kokusundan aksırdım.

Ertesi gün Mistik okula gelmemişti. Daha ertesi günü yine gelmedi...

Anneme Hacı Budaklar'a gidip Mıstık'ı görmemizi söyledim. «Hastaymış, yavrum.» dedi. «İnşallah, iyi olunca yine oynarsınız. Şimdi rahatsız etmek ayıptır...» Ondan sonra ben her sabah Mıstık'ı iyileşmiş bulacağım umuduyla okula gittim.

Fakat ne yazık... O hiç gelmedi... Köpek kuduzmuş. Baktırmak için Mıstık'ı Bandırma'ya götürdüler. Oradan İstanbul'a göndereceklerdi.

En sonunda, bir gün işittik ki, Mıstık ölmüş...

Erken kalktığım açık, bulutsuz sabahlar, herkes gibi, bana da çocukluğumu anımsatır. Doğduğum yeri gözümün önüne getirmek isterim. Her zaman, farkında olmayarak, sol elimin işaret parmağına bakarım. Birinci boğumun üstünde hâlâ beyaz çizgi biçiminde duran bu küçük yara izi, bence pek kutsaldır. Ant'ı için ölen, yaşamını yok eden yiğit kan kardeşimin sıcak dudaklarını yeniden parmağımın ucunda duyar; beni kurtarmak için o kendisinden büyük, kudurmuş, iri, kara çoban köpeğiyle pençeleşen arslan, bahadır hayalini görürüm.

FALAKA

Her sabah Çarşı Camisi'nin arkasındaki yıkık dökük zaptiye ahırlarının önünden, bir serçe sürüsü gibi, cıvıdayarak geçerdik. Okul biraz daha ilerde, alçak duvarlı, oldukça geniş bir avlunun ortasındaydı. Bir kattı. Çevresinde yükselen büyük kestane ağaçlarının koyu gölgeleri bütün çatısını kaplardı.

Biz daha avlunun kapısından girmeden Hoca Efendi'nin bulunup bulunmadığını, şöyle bir bakar, anlardık:

«— Abdurrahmançelebi gelmiş mi be?»

«— Gelmiş, gelmiş...»

Abdurrahmançelebi, Hoca Efendi'nin yaşlı eşeğiydi. Kara, huysuz, inatçı bir hayvan... Her sabah bizim gibi erkenden okula gelir, akşama değin kalır, evlerimizden nöbetleşe getirdiğimiz kucak kucak otları - yazsa ağaçların, kışsa soldaki aptestlik sundurmasının altında - yavaş yavaş yerdı. Ona su vermek, onu tımar etmek okulda bir ayrıcalıktı. Hoca Efendi'ye kim yaranırsa bu dl kazanırdı.

Okulun kapısına dar, taş bir merdivenle çıkılırdı. İçeri girilince ta karşıya Hoca Efendi'nin rahlesi gelirdi. Rahlenin önünde, top yavrusu, korkunç, tuhaf bir tüfek gibi kara kayışlı, ağır falaka asılı dururdu.

Hepimiz kırk ocuktuk. Kızları birkaç ay önce bizden ayırarak başka bir yere kaldırmışlardı. Sınıf ayrılığı filan yoktu. Elifbeyi, ammeyi, herşeeyi bir ağızdan okuyor, rakamları bir ağızdan sayıyor, bir ağızdan ilahi söylüyorduk. Nedir ki, hiçbir şey anlamıyorduk.

Hoca Efendi, ak sakallı, uzun boylu, bağırtkan bir ihtiyardı. Yaz, kış her zaman cppesiz, - aptest almaya hazırlanmış gibi - kollan, paaları sıvalı, yerinde otururdu. Öğleden sonra arşı Camisi'ni süpürmeye gidip hiç gelmeyen kalfa daha gençti. Mezzinlik de yapıyordu. Bize şeker, leblebi, keçiboynuzu, hünnap, iğde gibi şeyler satardı.

Gönen'den geldiğimiz gündenberi bu okula gidiyordum. Nedir ki, dersten, mersten hiç haberim yoktu. Bir ağızdan okumaya başladık mı, ne olursa olsun, ben de karışır, bağırmaya başlardım. En birinci zevkim falaka tutmaktı. Falaka tutmak... Fakat, bir gün Hakim Efendi ile setre pantolonlu, gülmez suratlı biri geldi. «Kaymakam Bey; Kaymakam Bey!» dediler. Sakalsız, esmer, uzun boylu ters bir adam. Kapıdan girer girmez Hoca Efendi'nin işareti üzerine hepimiz ayağa kalktık. Birisini ağırıyormuş gibi elini, başını sallayarak bizi oturttu. Hepimizi ayrı ayrı gözden geçirdi. Birkaımızı okutmak istedi. Oysaki biz tek ağızla, ezgisiz okuyamazdık. Yüzünü buruşturdu. Yere bakarak başını salladı. Sonra gözlerini Hoca Efendi'nin başında asılı duran falakaya dikti. Baktı, baktı.

Ömründe ilk olarak falaka görüyormuş gibi dikkatle baktı. Döndü. Selam vermeden çıkarken: «Biraz dışarı gelir misin Hoca Efendi?...» dedi.

Dışarda ne konuştuklarını bilmiyorduk. Nedir ki, falaka ertesı gün yerinde yoktu. «Falaka yasak olmuş...» diyorlardı. Sözde Kaymakam Bey yasak etmiş.

Dayak korkusu kalkınca biz, kırk ocuk, öyle azdık, öyle kudurduk ki...

Ne yaptığımızı bilmiyor, Hoca'ya etmediğimizi bırakmıyorduk. Dayaksız

bizi okutamayacağını anlayan Hoca Efendi, sonunda gene bir gün falakayı çıkardı. Nedir ki, başı ucuna asmadı. Oturduğu minderin arkasına sakladı. Gelgelelim şimdi kim suç işlerse eskisinden daha kötü dövüyordu. İyice anımsıyorum; kırk çocuk hepimiz birdik, Hoca Efendi'ye karşı tek bir gövde gibi davranıyorduk. Bir gün bahçede söz birliği ettik. İçerde hepimiz birden esnemeye başladık. Hoca Efendi de esnemeye başladı. Zavallı ihtiyar uyuyuverdi. O zaman kalktık, rahlenin üzerindeki enfiye kutusunu aldık, hepimiz çektik. Bütün okulun içinde bir hapsirmadır gitti. Hoca Efendi gürültüden uyanınca işi anladı. Enfiyesini* kimin çaldığını sordu. Bir ağızdan ahenkle:

«— Bilmiyoruz, bilmiyoruz.» dedik.

«— Hepinizi falakaya çekeceğim.»

«— Bilmiyoruz, bilmiyoruz.»

«— Kimse söylemeyecek mi?»

«— Bilmiyoruz ki, bilmiyoruz ki...»

«— Bilmiyor musunuz; pekâlâ. Necip git, camiden kalfayı çağır, çabuk.»

**Enfiye : Buruna çekilen bir tür keyif verici toz.*

Beş dakika sonra kalfa geldi. Korkunç bir sahne başladı. Sopayı biri bırakıp biri alıyordu. Nöbetleşe falaka tutuyorduk. Hepimizi sıra dayacağına çektiler. Bu günden sonra Hoca Efendi esneme ile hapsirmayı en büyük suç sayıyordu. Hele hapsirmek... Kazara, kendiliğinden hapsirani «Benimle eğleniyor musunuz?» diye yıkıyor, bayıltıncaya değin dövüyordu. Aksi gibi benim hiç durmadan esneyeceğim geliyor, hapsirmek istiyordum. Birkaç kez bunun için dayak yedim. Hoca Efendi, dayığı bitirince bütün gücüyle rahlesine vuruyor:

«— Kim hapsirirsa şart olsun ki öldürünceye değin döveceğim.» diye haykırıyordu.

Şart olsun kim hapsirirsa...»

«Şart olsun...» Bu nasıl yemindi? Evde anneme sordum. Başını salladı. Gözlerini açtı:

«— Çok büyük yemin.» dedi.

«— Yalan yere bu yemini eden çarpılır mı?»

«— Hayır.»

«— Ya ne olur?»

«— Daha fena.»

«— Nasıl?»

«— Karısı boş düşer.»

İyice anlamadım. Nedir ki bu yeminin korkunçluğunu okulda çocuklara bütün ayrıntılarıyla söyledim. Artık hep, evli adamlar gibi, yalan doğru, biz de «Şart olsun» yeminine başladık. «Vallahi, billahi» unutuldu. Hoca Efendi de her sabah rahlesine çökerken hiç unutmuyor : «Kim hapşırırsa, şart olsun, öldürürüm.» diye yineliyordu.

Bir gün öğle paydosundan sonra içeri girdik. Her zamanki gibi derin bir uğultu... Ben baktım Hoca Efendi dalmış uyuyor. Hemen ayağa kalktım. Çocuklara işaret parmağımı dudaklarıma götürerek: «Susunuz» işaretini verdim. Ses seda kesildi. Hepsi ne yapacağıma bakıyordu. Gözüme rahlenin üzerinde, kapağı açık duran, bir tabaka büyüklüğündeki enfiye kutusu ilişmişti. Yürüdüm, ayaklarımın ucuna basarak yaklaştım, kutuyu aldım. İçindeki enfiyeleri cüzümün, arasına boşalttım.

Kutuyu yine açık olarak yerine bıraktım. Çocuklar, çekmek için etrafıma toplandılar.

«— Hayır, biz çekmeyeceğiz.» dedim. «Sonra hapşırırız. Uyanır.»

«— Ya sen ne yapacaksın?»

«— Görürsünüz...»

«— Ne yapacaksın, ne yapacaksın?»

«— Söylemem diyorum. Çok güleceğiz.»

Öyle bir şeytanlık kurmuştum ki daha yapmadan gülüyor, katılıyordum. Çocuklar da bana bakarak gülüyorlardı. Gülüşme gürültüsüne Hoca Efendi uyandı. Hemen kutuya baktı. İçinde enfiye yok... Hiddetlendi:

«— Kim aldıysa söylesin, şart olsun gebertirim.»

Hep bir ağızdan, ahenkle :

«— Şart olsun haberimiz yok.» dedik.

«— Bilmiyorum, bilmiyoruz.»

«— Pekâlâ ben size gösteririm. Şimdi hapşırınca alan ortaya çıkar. Şart olsun, onu falakaya yıkacağım. Gebertinceye değin döveceğim.»

Kazara hapşıracağız diye hepimizin ödü kopuyordu.

«— Şart olsun... Ah, bugün biriniz hapşırırsa... Şart olsun, geberteceğim...»

«— ...»

«— Ah, şart olsun, biriniz hapşırırsa...» Hoca Efendi'nin öfkesi bir türlü geçmiyordu. Ben, rahlenin altında cüzümden kopardığım iki yaprağı boru gibi büküyor, enfiyeyi içine dolduruyordum.

Akşam yaklaştı. Hoca Efendi kollarını kapadı. Çoraplarını, mestini giydi. Cüppesini omuzuna aldı. Hep bir ağızdan, kerrat cetvelini yeniden söyledikten sonra ilahiye başladık. Ben, sonuna doğru yanımdaki çocuğu dürterek kalktım. O da kalktı. Ellerimizi kaldırdık. Hoca Efendi bağırdı:

«— Ne var?»

«— Abdurrahmançelesi'yi hazırlayalım mı?»

«— Haydi, pekâlâ, çabuk.»

Kapıdan çıktık. Her akşam Hoca Efendi'nin izin verdiği iki çocuk, önden çıkar, eşeğin yularını, semerini vururdu. Taş merdiveni koşarak indik. Abdurrahmançelesi, yiyemediği otların üstüne uzanmış yatıyordu. Tekmeleyerek kaldırdık. Yularını, semerini vurduk. Artık ilahi sesleri kesilmişti. Ben cüzdanımdan içi enfiye dolu kâğıt boruları çıkardım. Yavaşça eğildim. Abdurrahmançelesi daha bir şey arılamıyordu. Bu borulardan bir tanesini bütün gücümle burnuna üfledim. Genzine bir .tabanca sıkılmış gibi şaha kalktı. İkinci boruyu üfleye-medim. Yularından tuttum. Sıçrata sıçrata taş merdivenlerin önüne doğru götürdüm. Öteki çocuk, yanımdan geliyor, gülmek için eliyle ağzını tutuyordu. Hoca Efendi, cüppesini giymiş, yavaş yavaş merdivenlerden iniyordu. Çocukların hepsi, bir turna dizisi gibi arkasından iniyorlardı. Eşek şaha kalkıyordu.

«— Ne olmuş bu hayvana?»

«— Bilmem efendim, uyuyordu...»

«— Gemini yanlış vurmuşsunuz.»

«— Hayır.»

«— Getirin bakayım.»

Bütün çocuklar da bakıyorlardı. Eşegi taş basamağa yaklaştırdım. Tam bu sırada Abdurrahmançelesi, nezleye tutulmuş bir insan gibi, «Pişih, pişih» diye başını sarstı. Bütün çocuklar gülmeye başladı. Hoca Efendi şaşırdı. Enfiyenin etkisini duymaya başlayan Abdurrahmançelesi durmadan hapşırıyordu. Ben, hiçbir şeyden haberim yokmuş gibi:

«— Sizinle eğleniyor, efendim.» dedim.

«— Haltetmişsin...»

Daha çok küstahlaştım:

«— Bunu da falakaya yıkmalısınız.»

«— O hayvan o...»

Kahkahalarla katılan çocuklar:

«— Falaka, falaka...» diye bağııyorlardı. Ben onlardan yüreklendim.

Dedim ki:

«— Hoca Efendi, bugün okulda "Kim hapşırırsa şart olsun falakaya yıkacağım" dediniz. Eğer Abdurrahmançelebi'yi bağışlarsanız karınız boş düşer.»

Çocuklar, ders gibi bir ağızdan ve ezgiyle :

«— Karınız boş düşer. Karınız boş düşer...» diye haykırıyorlardı.

Hoca Efendi bir an şaşırıldı. Bineceği zamanlar: «Oh benim Abdurrahmançelebi! Oh benim Abdurrahmançelebi!» diye sevgiyle okşadığı eşeğine korkunç gözlerle baktı. Kapının yanında bir çocuk içeri koşmuş, falakayı, değneği çıkarmıştı. Abdurrahmançelebicik, düzensiz aralıklarla hapşırıyor, burnunu yere sürmek istiyordu.

Falaka, değnek, elden ele Hoca Efendi'nin önüne dek geldi. Çocuklar, gülmekten katılıyorlar :

«— Karınız boş düşer. Karınız boş düşer...» diye ezgiyle yineliyorlardı.

Çocuklara mı, eşeğe mi, neye kızdığını bilmeyen Hoca Efendi, elinde olmadan :

Küstah: Kendinden büyüklerine karşı saygısızca davranan.

«— Yıkınız!» komutunu verdi. Belki yirmi çocuk, Abdurrahmançelebi'nin başına üşüştü. Uzun bir boğuşmadan sonra yere yatırdık. Arka ayaklarını falakaya taktık. Hoca Efendi, sopayı eline aldı. Nalbant gibi «tak tak» vurmaya başladı. Eşek debeleniyor; çocuklar bağırıyor, gülüyor, naralar atıyorlardı. Korkunç bir gürültü... Ansızın arkadan bir çocuk:

«— Kaymakam Bey!» diye bağırdı. Hepimiz sustuk. Yüzümüzü avlu kapısına çevirdik. Siyah setre pantolonlu, kırmızı fesli, ekşi suratlı bir adam... Sağında solunda birer zaptiye; dimdik duruyordu.

«— Ne oluyor, Hoca Efendi?» diye sordu.

«— ...»

Hoca Efendi, fena halde şaşaladı. Önüne baktı. Değnek elinden düştü. Falakayı tutanlar bıraktılar. Kurtulan ürkmüş eşek, çifte ata ata, kestane ağaçlarının altına kaçıyor, hem avazı çıktıkça anırıyordu. Kaymakam avluya girdi. Yavaş yavaş yürüdü. Okulun önüne yaklaştı. Kaşları çatılmıştı. Hiddetle bir daha sordu:

«— Ne yapıyordunuz?»

«— Şey... Efendim...»

Hoca Efendi kekeliyordu.

«— Ne?»

«— Şart etmiştim.»

«— Ne demek?»

«— Hapşıran için...»

«— Ne hapşıranı?»

«— Eşek hapşırdı.»

«;— Eşek mi hapşırdı?...»

Çocuklar, hem hapşıyor, hem gülüşüyorlardı. Kaymakam, ağırbaşlılığına dokunan bu arsızlığa kızdı. Isıracak gibi dişlerini göstererek:

«— Defolun bakayım oradan, terbiyesizler.» dedi. Biz korktuk, hemen sustuk. Sonra şaşkın, perişan yere bakan Hoca Efendi'ye döndü :

«— Benimle geliniz.»

Kaymakam önde, zaptiyelerle Hoca Efendi arkada, çıkıp gittiler.

Bundan sonra okulda ne falakayı gördük, ne de... Hoca Efendi'yi...

Şimdi ben kimi hapşıırken görsem pek küçükken yaptığım bu tuhaf şakayı anımsarım. Gülümserim. Yüreğimde belirsiz bir acı sızlar. Benim yüzümden hocalıktan kovulan, belki de aç kalan bu ak sakallı, yoksul ihtiyarın zavallı hayali karşıma dikilir. Zaman geçtikçe hafifleyecek yerde, daha çok ağırlaşan bir vicdan azabı duyarım.

Nedirki...

Nedirki, bunun gibi, yaşamdaki her gülünç şeyin altında görünmez bir facia yok mudur?

KAŞAĞI

Ahırın avlusunda oynarken aşağıda, gümüş söğütler altında görünmeyen derenin dokunaklı şırıltısını işitirdik. Evimiz, iç çitin büyük kestane ağaçları arkasında kaybolmuş gibiydi. Annem İstanbul'a gitmişti. Benden bir yaş küçük olan kardeşim Hasan'la, artık Dadaruh'un yanından hiç ayrılmıyorduk. Dadaruh, babama seyislik eden yaşlı bir adamdı. Sabahleyin erkenden ahıra koşuyorduk. En sevdiğimiz şey, atlardı. Dadaruh'la birlikte onları suya götürmek, çıplak sırtlarına binmek ne doyulmaz bir zevkti. Hasan korkar, yalnız binemezdi. Dadaruh, onu kendi önüne alırdı. Torbalara arpa koymak, yemliklere ot doldurmak, ahır süpürmek, gübreleri kaldırmak, en eğlenceli bir oyundan çok bizim hoşumuza gidiyordu. Hele tımar... Bu, en zevkli şeydi. Dadaruh, eline

kaşığı alıp da işe başladı mı, tiki, tık., tiki, tık.. Tıpkı bir saat gibi...
Yerimde duramaz:

«— Ben de yapacağım.» diye tuttururdum. O zaman Dadaruh, beni
Tosun'un sırtına kor, elime kaşığı verir :

«— Haydi yap.» derdi.

Bu demir aleti hayvanın üstüne sürter, nedirki o ezgili tıkırtıyı
çıkaramazdım.

«— Kuyruğunu sallıyor mu?»

«— Sallıyor.» «— Hani bakayım?»

Eğilirdim, uzanırdım, nedirki atın sağrısından kuyruğunu göremezdim.

Her sabah ahıra gelir gelmez :

«— Dadaruh, tımarı ben yapacağım.» derdim.

«— Yapamazsın.»

«— Niçin?»

«— Daha küçüksün de ondan.»

«— Yapacağım.»

«— Büyü de öyle.»

«— Ne zaman?»

«— ...»

At, ahır işlerinde yalnız tımarı beceremiyordum. Boyum karnına bile
varmıyordu. Halbuki en keyifli, en eğlenceli şey buydu. Sanki kaşığının
düzenli tıkırtısı Tosun'un hoşuna gidiyor, kulaklarını kısıyor, kuyruğunu
kocaman bir püskül gibi sallıyordu. Tam tımar biteceğine yakın
huysuzlanır, o zaman Dadanın, «Höyt!» diye sağrısına bir tokat indirir,
sonra öteki atları tımarla başlardı.

Ben de bir gün yalnız başıma kaldım. Hasan'la Dadaruh, dere boyuna
inmişlerdi. İçimde bir tımar etmek hırsı uyandı. Kaşığı aradım,
bulamadım. Ahırın köşesinde Dadaruh'un penceyesiz, küçük bir odası
vardı. Buraya girdim. Rafları aradım. Eyerlerin arasına falan baktım. Yok.
Yok. Yatağın altında yeşil, tahtadan bir sandık duruyordu. Onu açtım.
Azıcık daha, sevincimden haykıracaktım. Annemin bir hafta önce
İstanbul'dan gönderdiği hediyeler içinden çıkan fakfon* kaşığı pırıl pırıl
parlıyordu. Hemen kaptım. Tosun'un yanına koştum. Karnına sürtmek
istedim. Rahat durmuyordu. «Galiba acıtıyor.» dedim.

Gümüş gibi parlayan bu güzel kaşığının dişlerine baktım. Çok keskin, çok
sivri idi. Biraz körletmek için duvarın taşlarına sürtmeye başladım. Dişleri
bozulunca bir daha denedim. Gene atların hiçbirisi durmuyordu. Kızdım.
Öfkemi sanki kaşığın çıkarmak istedim. On adım ilerdeki çeşmeye

koştum. Kaşığı yalağın taşma koydum. Yerden kaldırılabileceğim en ağır bir taş bularak üstüne hızlı hızlı indirmeye başladım. İstanbul'dan

**Fakfon: Gümüş renginde bir maden karışımı.*

gelen, belki de Dadaruh'un kullanmaya kıyamadığı bu güzel kaşığı ezdim; parçaladım. Sonra yalağın içine attım.

Babam, her sabah dışarı giderken bir kere ahıra uğrar, öteye beriye bakardı. Ben, o gün gene ahırda yalnızdım. Hasan, evde hizmetçimiz Pervin'le kalmıştı. Babam, çeşmeye bakarken yalağın içinde kırılmış kaşığı gördü. Dadaruh'a haykırdı:

«— Gel buraya!»

«— ...»

Nefesim kesilecekti. Bilmem neden, çok korkmuştum. Dadaruh şaşırdı. Kırılmış kaşığı ortaya çıkınca babam, bunu kimin yaptığını sordu.

Dadaruh:

«— Bilmiyorum.» dedi.

Babamın gözleri bana döndü. Daha bir şey sormadan :

«— Hasan.» dedim.

«— Hasan mı?»

«— Evet, dün Dadaruh uyurken odaya girdi. Sandıktan aldı. Sonra yalağın taşında ezdi.»

«— Niye Dadaruh'a haber vermedin?»

«— Uyuyordu.» •

«— Çağır şunu bakayım.»

Çitin kapısından geçtim. Gölgeyi yoldan evin kapısına doğru koştum.

Hasan'ı çağırdım. Zavallının bir şeyden haberi yoktu. Koşarak arkamdan geldi. Babam pek sertti. Bir bakışından ödümüz kopardı. Hasan'a dedi ki:

«— Eğer yalan söylersen seni döverim.»

«— Söylemem.»

«— Pekâlâ bu kaşığı niye kırdın?»

Hasan, Dadaruh'un elinde duran alete şaşkın şaşkın baktı. Sonra, sarı saçlı başını sarsarak:

«— Ben kırmadım.» dedi.

«— Yalan söyleme, diyorum.»

«— Ben kırmadım.»

Babam bir daha:

«— Doğru söyle; darılmayacağım. Yalan çok kötüdür.» dedi. Hasan yadsımasında direndi. Babam kızdı. Üzerine yürüdü. «Utanmaz yalancı.» diye yüzüne bir tokat indirdi. «Götür bunu eve; sakın bunu bir daha buraya sokma. Hep Pervin'le otursun.» diye haykırdı. Dadaruh, ağlayan kardeşimi kucağına aldı. Çitin kapısına doğru yürüdü.

Artık ahırda hep yalnız oynuyordum. Hasan, evde tutukluydu. Annem geldikten sonra da bağışlamadı. Fırsat düştükçe «O yalancı.» derdi. Hasan, yediği tokat aklına geldikçe ağlamaya başlar, güç susardı. Zavallı anneciğim, benim iftira atabileceğime hiç olasılık vermiyordu. «Aptal Dadaruh atlara ezdirmiş olmasın?» derdi.

Ertesi yıl, yazın annem gene İstanbul'a gitti. Biz yalnız kaldık. Hasan'a ahır hâlâ yasaktı. Geceleri yatakta atların ne yaptıklarını, büyüyüp büyümediğini bana sorardı. Bir gün birdenbire hastalandı. Kasabaya at gönderildi. Doktor geldi. «Kuşpalazı.» dedi. Çiftlikteki köylü kadınlar eve üşüştiler. Bir takını tekir kuşlar getiriyorlar, kesip kardeşimin boynuna sarıyorlardı. Babam yatağının dibinden ayrılmıyordu.

Dadaruh çok durgundu. Pervin hüngür hüngür ağlıyordu.

«— Niye ağlıyorsun.» diye sordum.

«— Kardeşin hasta.»

«— İyi olacak.»

«— İyi olmayacak.»

«— Kardeşin ölecek.» dedi.

«— Ölecek mi?»

Ben de ağlamaya başladım. O hastalandığından beri, Pervin'in yanında yatıyordum. O gece hiç uyuyamadım. Dalar dalmaz Hasan'ın hayali gözümün önüne geliyor. «İftiracı. İftiracı.» diye karşımda ağlıyordu. Pervin'i uyandırdım.

«— Ben Hasan'ın yanma gideceğim.» dedim.

«— Niçin?»

«— Babama bir şey söyleyeceğim.»

«— Ne söyleyeceksin?»

«— Kaşağıyı ben kırmıştım, onu söyleyeceğim.»

«— Hangi kaşağıyı?»

«— Geçen yılki. Hani babamın Hasan'a darıldığı...» Lafımı

tamamlayamadım. Derin hıçkırıklar içinde boğuluyordum. Ağlaya ağlaya Pervin'e anlattım. «Şimdi babama söylersem, Hasan da duyacak, belki beni bağışlayacak...»

«— Yarın söylersin.» dedi.

«— Hayır, >şimdi söyleyeceğim.»

«— Şimdi baban uyuyor, yarın sabah söylersin; Hasan da duyar. Onu öpersin, ağlarsın, seni bağışlar.

«— Pekâlâ.»

Sabaha değin gene gözlerimi kapayamadım. Hava henüz ağarırken Pervin'i uyandırdım. Kalktık. Ben içimdeki zehirden azabı boşaltmak için sabırsızlanıyordum. Yazık ki zavallı günahsız kardeşim o gece ölmüştü. Sofada çiftlik imamıyla Dadaruh'u ağlarken gördük. Babamın dışarıya çıkmasını bekliyorlardı.

İLK ANI

Evet, acaba dört yaşında var mıydım? Ondan önce hiçbir şey bilmiyorum. Bilinç, başımıza nasıl yakmayan bir yıldırım gibi düşer. Tolstoy daha dokuz aylık bir çocukken kendisinin banyoya sokulduğunu hatırlıyor. İlk duygusu bir haz! Benimki çok büyük bir acı ile başladı.

Ben, ilk olarak, kendimi Şirket* vapurunda hatırlıyorum. Bugün de gözümün önünde: Sanki dünyaya o anda doğmuşum, annemin kucağındayım. Gürültülü bir kadın kalabalığı... Annem, yanındaki çok sarı saçlı, genç bir hanımla gülüşerek konuşuyor; cigara içiyorlar. Annem sigarasını ince gümüş bir maşaya takmış. Ben bunu istiyorum.

«— Al, ama ağzını sürme!» diyor. Bana bu ince maşayı veriyor, sigarasını denize atıyor. Sanırım yaz. Çok aydınlık, çok güneşli bir hava... Annem, konuşurken mavi tüylü bir yelpazeyi yavaş yavaş sallıyor. Ben kucağından kayıyorum. Beni kollarımdan tutarak yanma oturtuyor. Gümüş maşacığın halkasına parmağımı takıyor, annem görmeden ucunu ağzıma sokuyor, dişlerimle

**Şirket: (Asıl adı Şirket-i Hayriye) ilk özel Türk şirketi. Boğaziçi iskeleleri arasında vapur işletirdi. Doksan yıldan fazla yaşadıktan sonra hükümetçe satın alınmıştır.*

ısıriyorum. Konuştuğu sarı saçlı hanımın çarşafı mavi... Ben beyazlar giymiştim. Başım açık. Saçlarım çok. Hem sanırım dağılmış. Annem bunları düzeltirken başımı yukarı kaldırıyorum. Güneşten kum kum parlayan tentenin kenarında el büyüklüğünde bir gölge kımıldıyor.

«— Bak, bak!» diyorum. Annem de başını kaldırıyor :

«— Kuş konmuş.» diyor. Bu kuşu isteyince:

«— Tutulmaz.» diyor. Ben yine istiyorum. Annem, şemsiyesiyle bu gölgenin altına vuruyor. Fakat gölge kımıldamıyor. Yine yanındaki hanıma dönüyor :

«— A, kaçmadı!»

«— Neye acaba?»

«— Yavru olacak mutlaka.»

«— ...»

«— Anne, ben bu kuşu isterim!» diye tutturuyorum. O zaman yelpazesini bırakıp ayağa kalkıyor, beni koltuklarımın altından tutuyor ve küçük bir top gibi dışarıya kaldırırken diyor ki:

«— Birden bire tut ha!»

Başım keten tentenin hizasını aşınca gözlerim kamaşıyor. Ellerimi uzatıyorum. Tutuveriyorum. Bu, beyaz bir kuş... Annem alıyor elimden, öpüyor; ben de öpüyorum.

«— A, zavallı daha yavru!»

«—| Martı yavrusu.»

«— Uçamıyor olmalı.» .

«— Denize düşerse boğulur.»

«Gölge kımıldamıyor.»

Öteki kadınlar da lafa karışıyor, «Yaşamaz!» diyorlar. Annem beyaz kuşu «A zavallı, a zavallı!» diye uzun uzadıya okşadıktan sonra benim kucağıma veriyor.

«— Eve götürelim, belki yaşar.» diyor. «Amma sakın sıkma, yavrum.»

«— Sıkmam.»

«— Böyle tut işte.»

Gümüş maşacığına bir cigara takıyor. Yanındaki hanımla yine dalıyor lafa. Kuşcağızın tüyleri onca beyaz ki... Dokunuyorum... Kanatlarının kemikleri belli oluyor. Ayakları kırmızı. Kaçmak için hiç çırpınmıyor, şaşırmış. Gözleri yusuvarlak. Kırmızı gagasının kenarında sanki sarı bir şey yemiş de bulaşığı kalmış gibi sarı bir iz var. Boynunu uzatarak çevreye bakmaya çalışıyor. Ben de o zaman gözlerimi anneme kaldırıyorum. Yanındaki hanımla gülüşerek konuşuyorlar. Benimle ilgili değil. Sonra beyaz kuşun uzanan ince boynunu yavaşça elimle tutuyorum. Bütün gücümle sıkmaya başlıyorum. Kanatlarını açmak istiyor.. Öteki elimle onları da tutuyorum. Mercan ayakları dizlerime batıyor. Sıkıyorum, sıkıyorum, sıkıyorum, dişlerimi kırılacak gibi sıkıyorum; gık diyemiyor. San kenarlı gagacığı titriyerek açılıp kapanıyor. Pembe sivri dili dışarı çıkıyor. Yuvarlak gözleri önce büyüyor. Sonra küçülüyor, sonra sönüyor... Birdenbire, kasılmış ellerimi açıyorum. Beyaz kuşcağızın ölüsü pat diye düşüyor, yere.

Annem dönüyor, eğiliyor. Yerden bu henüz sıcak günahsız ölüyü alıyor.

«... A... Ölmüş!» dedikten sonra bana dik dik bakıyor:

«— Ne yaptın?»

«— Sıktın mı?»

«— Söyle bakayım.»

Cevap veremiyor, avazım çıktığı kadar ağlamaya başlıyorum. Annemin elinden beyaz kuşun ölüsünü sarı saçlı hanım alıyor:

«— Ah, ne günah!»

«— ...»

«— Zavallicık!»

Başka kadınlar da lafa karışıyorlar. Karşımızda oturan şişman yaşlı bir kadın cinayetimi haber veriyor :

«— Boğdu. Gördüm vallahi, ne kötü çocuk...»

«— ...»

Annem sapsarı kesilmiş, sesi titriyor :

«— Ah acımasız!» diye bana bir daha acı acı bakıyor, Daha çok ağlıyorum. O kadar çok ağlıyorum ki... Beni artık susturamıyorlar. Ne zaman, nerede, nasıl sustuğumu bugün anımsamıyorum. Sanki şimdi de hiç susmadan ağlıyorum.

Kendimi bilir bilmez yaptığım bu cinayetin üzerinden işte otuz yıldan fazla bir zaman geçti. Şimdi Şirket vapurlarının güvertelerinde otururken ne zaman bir martı görsem birdenbire neşemi yitiririm. Bir çocuk gibi

haykıra haykıra ağlamak isterim. Yüreğimin içinde derin bir sızı büyür. Göğsümü acıtır.
«— Ah acımasız!» diye beni azarlayan anneciğimin bitmeyen azarını duyar gibi olurum.

TOPUZ

Karamanın koyunu, sonra çıkar oyunu...

Atalar sözü

Küçük başkent'in karışık sokakları bugün çok kalabalıktı. Tıpkı ilkbaharda bir bayram gibi... Genç, yaşlı, kadın, çocuk... Sonsuz bir «hora»* zinciri, bağırarak, sallanarak kalabalığın içinden geçiyor, canlı bir anafor dalgası gibi, döne döne sarayın alanında birikiyordu. Kilisenin çanları uğulduyordu. Saray kapısının önünde korkusuz Boyar* atlıları sıra sıra olmuş, bekliyorlardı.

Sabahtanberi çektiği şaraplarla epeyce başı dönen ünlü komutan, tolgasının* siperini geri itti. Atının ağır üzengileri üstünde biraz kalktı. İleriye baktı. Yanındaki birinci subayına:

«— Daha görünmüyorlar.»

«— Niçin acaba?»

«— Mankafa Türkler işte... ne anlarlar?..»

Teşrifattan*, törenden

**Hora: Genellikle Balkan ülkelerinde el ele tutuşarak oynanan oyun, halay.*

**Boyar: Eskiden Tuna bölgesinde, Transilvanya'da ve Rusya'da soylu kişilere verilen ad.*

**Tolga : Savaşçıların giydikleri çelik başlık.*

**Teşrifat: Resmi törenlerde uyulan kurallar, protokol.*

«— Hem de "Bizans'a yakışırız." derler...»

«— Nerede, o incelik?...»

«— Nerede?»

«— ...»

Önlerinde birdenbire genişleyen sık bir «hora» halkası ikisini de susturdu. Gemlerini kastılar. Atlarını biraz çektiler. Komutan, bağımsızlıklarını kazanan halkın bu deli, bu sarhoş sevincine bakıyor, keyifleniyordu. Yarım baygın kızlar, delikanlılarla elele gaydaların ezgisine ayak uyduruyorlar, «Yaşasın prens!», «Yaşasın prens!» diye haykırışarak yeni hükümdarın onuruna testileri deviriyorlar, oynuyorlar, sıçıyorlardı... Son Eflak tacını giyen papazı, Tergovişte'de bozan Mehmet Bey, bir yıl vardı ki, kendisini sancak beyi ilan etmişti. Ama, Eflaklılar, ona boyun eğmemiş, Zips kontu Zapolya'dan yardım istemişlerdi. İşte bu tehlikeli anlaşmadan ürken Mehmet Bey, çarçabuk onların haklarını, ayrıcalıklarını, bağımsızlıklarını tanıdı.

Açık, mavi, bulutsuz ufukta yükselen güneşin aydınlığı, kahraman Boyar atlılarının uzun mızraklarını yaldızlıyordu. Kumandan, zırhlı göğsünü kabartan tatlı bir gülümseyişle bir halka, bir askerine bakıyor, mahmurlarıyla dokunarak atını şahlandırıyordu. Birinci subay, onun gibi iri, yakışıklı değildi. Kara kuru bir şeydi. Uzun saçları kırdı. Köse yüzü, hem zayıf, hem buruştu. Neşeli komutan, hora tepenler geçince yine atını ileri sürdü :

«— Kansız bir utku kazandık.» dedi.

Siyah atının yelesini okşayan birinci subay :

«— Kansız utku olmaz!» diye başını salladı.

«— Niçin olmasın?»

«— Benim Türklere güvenim yok.»

«— Kuşkulanmak da gerekmez... Biz daha resmen başkaldırmadan onlar haber gönderdiler. "Gidiniz, bir başbuğ bulunuz" dediler. Biz daha önce prensimizi tahtına çıkarmıştık. Şimdi, işte, bağımsızlığımızı tanıyorlar, bize "berat*", sancak, davul, topuz"* gönderiyorlar.»

Subay karşılık vermedi. Kiliselerin çanları beyninde ötüyordu. Halkın gürültüsü, taşmış bir sel gibi sarayın saçaklarına çarpıyor, muhafız erlerin yüksek atlarını huylandırıyordu. Oynayanların içinden zorla kendine yol açan bir atlı, komutanı selamladı:

«— Elçi, maiyetiyle birlikte menzilinden* çıktı...» dedi.

«— Pekiyi... Maiyeti* kaç kişi var?»

«— Üç yüz atlı...»

Komutanın solundan erin sözünü işiten subay:

**Berat: Bir kimseye hükümetçe bir şeyin (bir hak, bir madalya) verildiğini bildirir belge.*

**Berat, sancak, davul, topuz: Bağımsızlık göstergesi olarak kabul edilir.*

**Maiyet: Bir büyük görevlinin buyruğundakiler.*

**Menzil: Konak, bir yolcu ya da ordunun bir süre kalıp dinlendiği, gecelediği yer.*

«— Üç yüz atlı mı?» diye sapsarı kesildi.

«— Evet...»

Bugünkü töreni yürütmekle görevli komutan güldü:

«— Türkler, sıkıya geldi mi nasıl küçülürler. Nerde eski kabarmaları?..

Şimdi dünya değişti. Rumeli'nde kuvvetleri yok. İşte prensimize büyük bir imparator gibi davranıyorlar.»

Birinci subay, daha çok sarararak sordu:

«— Nerden anladınız?»

«— Elçilerin derecesi, maiyetinin sayısıyla ölçülür. İşte bak, padişahın armağanlarını, beratını üç yüz atlıyla bir elçi getiriyorlar.»

«— Elçi bunları yalnız getirseydi daha iyi olurdu.»

«— Niçin?»

«— İşte öyle...»

«— Biz kabul etmezdik ki...»

«— Neden?...»

«— Çünkü şanımıza uygun olmazdı. Bir buyruk, bir bağış, bir sadaka gibi... Nedirki, maiyetinde üç yüz atlı bulunan bir elçi... Ne demektir, biliyor musunuz?»

«— Ne demektir?»

«— Padişah bizim prene : "Benimle eşitsin." demek istiyor...»

«— Keşke eşit olmasaydı da, bu üç yüz atlı Eflak'a girmeseydi...»

«— Sen bunamışsın, Dimko...»

Birinci subay acı acı gülümsedi. Tüysüz yüzünü ekşitti. Atının yelesinden kaldırdığı dalgın, sönük gözleriyle komutana baktı:

«— Ben bunamışım ha?» dedi.

«— Koca Eflak'ın içinde üç yüz atlıdan kuşkulanıyorsun. Bunlar elçi maiyeti... İşlemeli mızraklarına, süslü esvaplarına, altın Pasolarına, sırma

eğerlerine aldanma... Göze parlaklıklarıyla çarparlar; nedir ki, ellerinden bir şey gelmez.»

«— Bunlar Türk değil mi?»

«— Türk... Ne olacak?»

«— Kılıçları ne kerte süslü olsa yine keser...»

«— Sen korkaksın. Bir avuç atlı, üç yüz kişi koca bir devletin içinde ne yapabilir?»

«— ...»

Komutan, sarayın önündeki atlarına, onların çevresinde sıkışık düzende duran dalkılıç piyadelerine bir göz gezdirdi. Sonra atını oynatarak subaya döndü:

«— Yalnız şu alanda dört binden fazla askerimiz var.» dedi. «Türkler bir kabalık yaparlarsa hepsini tükürükle boğarız.»

* * *

Gaydalar sustu. Alanın gürültüsü birdenbire durdu. Hora zincirleri dağıldı. Ortadan, geniş bir yol açıldı. Padişahın gönderdiği Türk, ak bir atın üstünde, yüksek kavuğu ile geliyor, uzun kaftanının etekleri iki yanında çırpınıyordu. Arkasından tırıs süren, sırma takımlı, murassa kılıçlı maiyeti, yeni gördükleri bu halka gülerek bakıyorlardı. Saraya elli altmış adım kalınca muhafızların ünlü komutanı al atını yine şahlandırarak ileri sürdü. Elçinin ta önüne geldi, selamladı. Öyle durdu. Yanma koşan yayan dilmacına söyledi:

«— Burada attan ineceksiniz. Prensimizin sarayına yürüyerek gideceksiniz.»

Alçak gönüllü Türk:

«— Pekiyi...» dedi.

Atından indi. Geniş omuzlu, orta boylu, düşük bıyıklı, esmer bir adamdı. Parlak ipek kaftanının altında görünen sırma kenarlı nefti giysilerinin, murassa kemerinin parlak görünüşü kaim gövdesine pek uymuyordu. Davranışında ince bir çelebilik değil, durgun, bir askerlik vardı. Kalabalık alan, üç yüz Türk'le ağzı ağzına dolmuş gibiydi. Törenci komutan, kabarak dilmaçla bir öneride daha bulundu:

«— Maiyetin burada kalacak. Huzura yalnız gireceksin...»

Türk> tercümana sordu:

«— Padişahın getirdiğim şeyleri, ben nasıl yalnız taşıyayım?...»

Dilmaç, komutana anlattı. Aldığı yanıtı Türkçe yineledi.

«— Maiyetinden üç er alacaksın... Onlar da yaya olarak arkandan huzura armağanları sokacaklar.»

«— Pekiyi...»

«— Haydi.»

Komutan atını şahlandırarak, «Hora, hora!» diye kendisini alkışlayan keyifli halka boyun kırarak kabarıyordu. Bu ne utkuydu! İşte koca bir Türk elçisi arkasından yaya geliyordu. Sarayın kapısına gelince attan atladı. Dilmaçla, nasıl arkasından huzura gireceklerini, nasıl selam vereceklerini, nasıl divan duracaklarını elçiye, «meşin kılıklı bir davul, kırmızı torbaya konulmuş bir sancak, ağır bir topuz» taşıyan üç askere anlattı. Kılıcını çekti, taş basamakları bir adımda çıktı. Büyük dehlizi geçti. Yeni mabeyinin adamları Türk elçisini görmek için kapılara üşüşüyorlardı. Elçi büyük kavuğunu sallaya sallaya yürüyordu... Adımları hem seyrek, hem ağırdı. Çevresinde kendine bakanlara gülümsüyor, selamlar veriyordu. İri kara gözleri pek şen, pek parlaktı. Sağ kaşı yukarı kalkıktı. Kavuğunun kenarına dokunuyordu. Komutan, taç salonuna gelince durdu, döndü. Türklerin giyiminde teşrifata aykırı bir şey var mı gibi dikkatle hepsini bir süzdü. Sonra eliyle elçinin pek öne eğilmiş kavuğunu düzeltti. Biraz geri itti. Prens huzurunda nasıl eğileceklerini göstererek anlattı. Sonra iki yanında yalınkılıç nöbetçiler duran yüksek kapı perdesini açtı. Önden girdi. Tahtta oturan prene ilerledi. Yerlere dek eğildi. Geri çekildi, dışarı çıktı.

Elçiyle üç Türk ortada kaldılar. Yüksek tahtın çevresine bütün Boyar reisleri, ünlü cenkçiler, voyvodalar dizilmişlerdi. Hepsi ayakta duruyorlardı. Açık pencerelerden giren çiy bir aydınlık bu ağır saray sessizliğine karışıyor, kalabalık salona ıssız bir mabet görünümü veriyordu. Elçi, koynundan çıkardığı beratı öptü, başına koydu. Sonra yere bakarak ilerledi, tahtta murassa bir heykel gibi kımıldamayan prene uzattı. Prens sağ elinde altın bir asa vardı. Sol eliyle aldığı bu kağıda önemsiz bir şey gibi baktı. Sonra solundaki mavi sor-guçlu mabeyincisine verdi. Elçi, yine gözleri yerde geri geri gitti. Ortadaki erin omuzundan topuzu aldı. Bu, pek ağır, altın yaldızlı, sarı parlak saplı bir araçtı. Yere bakarak yürüyor, gülümsüyordu. Bütün gözler devinimlerini izliyordu. Tahtın önüne geldi. Ansızın... gözle görülmeyecek bir çabuklukla havaya kaldırdığı bu korkunç topuzu prensin elmaslı tacına öyle bir indirdi ki... Salonun içinde kimse kımıldayamadı. Herkes olduğu yerde dondu. Taş kesildi. Hemen kaftanının altın- ' dan büyük bir kılıç sıyıran elçi, Ulahça:

«— İşte gördünüz ya... Bağımsızlık sevdasına düşen asi cezasını buldu...» diye haykırdı. Gözleri alevlenmiş, boyu birdenbire bir dev kadar büyümüş, kavuğu sivrilmiş, düşük bıyıkları kabarmıştı. Boyar başları, zırhlı savaşılar, kahraman voyvodalar cansız gibi kımıldamıyorlar, tahtında kafası ezilmiş ölü hükümdarlarına baka baka titriyorlardı. Elçi, salonun ortasındaki askerlerine döndü:

<— Haydi, bana boyun eğin!»

«— Hasan,» dedi, «git kapıdan davul çal. Mustafa, sen de Ulahça nara at, alandaki askerler hemen silahlarını bırakıp teslim olsunlar.»

Sonra sancağı tutana da :

«— Haydi çabuk koş, alana sancağı dik!» emrini verdi.

«— Başüstüne...»

«— Başüstüne...»

«— Başüstüne...» diye üçü de koşarak dışarı çıktı.

Saray halkı, karanlık duvarlara yapılmış parlak, göz kamaştırıcı, yaldızlı resimler gibi sessiz, ve cansız duruyorlardı. Hâlâ içlerinden kimse kımıldamıyordu.

Mum rengi yüzlerin şaşkın gözleri karşısında bu tek Türk, kaftanının uzun eteklerini omuzlarına attı. Kılıcını kınına koydu. Uzandı, ezdiği başın üstünde duran kanlı topuzu aldı, yere bıraktı. Sonra tahttaki ölüyü aşağı çekti, onun yerine oturdu.

Pek güzel bir Ulahça ile :

«— Haydi, bana boyun eğin!» dedi.

... Nedeni bilinmez bir korkunun şaşırtıcı yürek çarpıntısıyla dilleri tutulmuş, kurt kürklü zengin Boyar reisleri, büyük kılıçlı, korkusuz cenkçiler, çelik zırhlı voyvodalar, iki dakika önceki hükümdarlarının daha soğumayan ölüsünü çiğneyerek, bir anda bir vuruşta bütün Eflak'ı eline geçiriveren bu korkunç Türk'ün elini öpüyorlar, yüzüne bakamıyorlardı. Sarayın dışındaki muhafızlar da içerdekiler gibi şaşırdılar. Korkudan kımıldayamadılar. Silahlarını yerlere atıp teslim oldular. Yalnız iki kişinin, davul çalana «Teşrifatı bozuyorsunuz.» diye kılıç kaldıran sarhoş kumandanla doludizgin kaçmak isteyen birinci subayın kelleleri uçuruldu... Hepsi bu...

KÜTÜK

Şalgo *burcu, Aslan Bey komutasındaki iki bin kişilik Osmanlı ordusunca kuşatılmıştır.

Aslan Bey*, akşam namazından sonra ordugâha* yarım saat önce gelen kethüdasının anlattıklarını dinli yordu. Kethüda, Hadım Ali Paşa'nın Dregeli kalesini nasıl aldığını, Zondi adlı bir düşman komutanının kahramanlığını ve mertçe ölümünü anlatıyordu.

Şalgo: 1552 yazında (Kanuni Sultan Süleyman döneminde) fethedilen Macar kalelerinden biri.

Aslan Bey: (Sonradan paşa olmuştur.) 1532 yılında Vertizo utkusundan sonra ünü duyulmaya başlanmış ve Posega Sancak Beyliğinden Budin Beylerbeyliği'ne dek yükselmiş, birçok savaşlar kazanmış, sonra 3 Ağustos 1566 tarihinde idam edilmiş bir kahramandır.

Ordugâh : Ordunun açıkta konakladığı yer. Kethüda : Yaver, yardımcı.

Ortalık bütün bütün kararıyor, gece oluyordu. Kethüda, uzun uzadıya anlattığı Dregeli kalesinin öyküsünü hâlâ bitiremiyordu. Yatsı namazı için aptes suyu taşıyan angaryacılar, meşalelerle geçmeye başladılar. Aslan Bey, Şalgo'nun, ıslanmış, hasta, ateş böcekleri gibi yanıp sönen ışıklarına bakıyor, kethüdanın sözlerini işitmiyor, kendi planını düşünüyordu. O biliyordu: Düşmanların hepsi, Zondi gibi kahraman değildi. İçlerinde tavşan kadar korkakları da vardı. Örneğin, Seçeni kalesinin muhafızları, daha Ali Paşa yaklaşırken, toplarını, tüfeklerini, cephanelerini, yiyecek, giyeceklerini, hatta yaşlılarını, çocuklarını bırakıp bir kurşun atmadan kaçmışlardı. Birkaç güne değin burası da alınınca Hollökö, Saç, Kiyermat kaleleri kalıyordu. Nedir ki, Tanrı büyüktü.

«— Hepsinin alınması belki bir ay sürmez.» diye mırıldandı. Kethüda, - komutanın ne düşündüğünden haberi yoktu - anlayamadı sordu :

«— Bu kalenin alınması mı, beyim?»

«— Hayır, canım... Bu, birkaç günlük iş... Hele hava biraz kapasın... Fülele'e dek dört beş kale var... Onların hepsini diyorum...»

«— Bir ayda dört beş kale! Bu güç, beyim...»

«— Niçin?...»

«— Daha bu kaleye bir tüfek atılmamış... Yoldaşlar söylediler.»

«— Ben burasını bir kurşun atmadan alacağım.»

«— Nasıl beyim?»

«— Senin aklın ermez. Hava biraz kapansın, görürsün.»

«— Hiç topa tutmadan mı saldıracağız?»

«— Hayır.»

«— Ya ne yapacağız?»

«— Havanın kapanmasını bekle, dedim ya... Göreceksin.»

«— ...»

Aslan Bey, planlarını en yakın adamlarından bile saklardı. «Yerin kulağı var» derdi. Ağzından çıkan bir giz kesinkes işitilirdi. Bu sessiz, bu anlamsız beklemeden bütün askerler sıkılıyorlar, bir şey anlamıyorlardı. Komutanın yardım, cephane, top beklediği söyleniyordu. Yaşlı sipahiler: «Biz burasını yardım gelmeden alamaz mıyız? İki top yetmez mi? Ne duruyoruz?» diye çadırlarında dedikodu yapıyorlardı. Buraya gelindiği gündenberi askeri dinlendiren Aslan Bey, her sabah erkenden atına biniyor, tek başına gerilerdeki ormanların içine dalıyor, saatlerce kalıyor, gülererek dönüyor, «Hava bozmayacak mı? Biraz sis olsa...» diye gözlerini gökten, kalenin sallanan bayrağından ayıramıyordu.

Koyu karanlık içinde, uzaktan uzağa, Şalgo burcundaki nöbetçilerin attıkları acı naralar, acı köpek ulumaları işitiliyordu. Gökte hiç yıldız yoktu. Aslan Bey, hademesinin tuttuğu billur bardaktaki yakut suyu içti. Yeniden doldurulan çubuğunu çekiyor, kethüdasıyla öteden beriden konuşuyordu. Konuşurken düşündüğü, hep kendi planıydı. Yine göğe dalmıştı. Birdenbire sordu:

«— Hava kapanıyor gibi, değil mi?»

«— Evet...»

«— Bakalım yarın...»

«— Saldıracak mıyız, beyim?»

«— Hayır canım, hava bozsun, görürsün.»

Kethüda, bir şey anlamadı.

Bir sabah...

Koyu bir sis, her yanı kaplamıştı. Ordugâh, sancaklar, tuğlar, çadırlar, dişbudak ağaçları, atlar, hiç, hiçbir şey görünmüyordu. Aslan Bey atını hazırlatmıştı. Yine yapyalnız, her günkü gittiği yere doğru gözden yitecekti.

O kadar neşeliydi ki...

Bütün subayları, çavuşları çağırttı. Hepsi, saldırı var sanıyordu. Aslan Bey, bir ayağı yerde, bir ayağı özendide:

«— Ağalar,» dedi «bugün kaleyi alacağız. Ben iki saate değin geleceğim. Şimdi hepiniz hazır olunuz.» Koca beyaz sakallık, yaşlı topçubaşı sordu:

«— Siz gelmeden ben dövmeye başlayım mı, beyim?»

Aslan Bey güldü:

«— Hayır... Senin iki topunun güllerine gereksinmemiz yok. Yalnız bize çok gürültü yap...»

«— Nasıl gürültü, beyim?...»

«— Toplarını boşuna yerinden kımıldatma. Topçularını kalenin bedenlerine doğru yaklaştır. Avazları çık-tığınca "Heya, mola, siya..." diye bağirt...»

«— ...»

«— Anlamıyor musun? Yalnız gürültü istiyorum.»

«— Pekiyi, beyim.»

«— Siz de bütün askerlerinizi savaş düzeninde bunlara yaklaştırm. Çok gürültü yaptırın, "Heya, mola..." çektirin. Angarya naraları attırın. İş türkülerini söylettirin...»

Yaşlı topçubaşı gibi subaylar da, çavuşlar da bu komuttan bir şey anlamadılar. Nedirki, onlar anlamadan yapmasını pek iyi bilirlerdi.

«— Başüstüne, başüstüne...»

«— Haydi ama, çabuk...»

«— ...»

Hepsi iki adım ayrılınca sisin içinde görünmez oldular. Aslan Bey, tepinen atma binince yuları tutan kethüdasına :

«— Sen de koş, yanma bir adam al, Değirmenli Çift-liği'ndeki elli mandayı hemen buraya sür... Burca giden yolun yanında hazır tut... Orada beni bekle. Haydi!»

«— Başüstüne...»

«— Ama çabuk...»

Hızla mahmuzlanan azgın at, şaha kalkarak sisin içine atıldı, altın kanatlı bir masal kuşu gibi uçtu.

Biraz sonra...

Nereden geldiği belli olmayan derin bir gürültü sis içinde kaynıyor, ileri geri, yaklaşıyor, uzaklaşıyor, dalgalanıyordu. Kös, kalkan, boru sesleri at kişnemelerine karışıyor; alman buyruklar, verilen komutları, yüzlerce ağız ayrı ayrı yineliyordu. Bastıkları yerleri görmeyen askerler, savaş düzeninde bağrışarak, duyduklarını yineliyerek, dirsekleriyle, kalkanlarıyla birbirlerine dokunarak duman içinde ilerliyorlardı...

. Sağ yanda topçuların "Heya, mola" ları işitiliyordu. Çevreyi saran gürültüden saldırının başladığını kale de anladı. Boru, trampet, horra sesleri yanaşmaya, tek tük tabanca, tüfek atılmaya başladı. Gözcüler, kale bedenlerinin dibine dek gidip geliyorlardı. Safların arasında, topçubaşının büyük bir lağım, açtığı söyleniyordu.

Erler, subaylarının buyruklarıyla, oldukları yerlerde bağdaş kurmuş bekliyorlar, gürültü ediyorlardı.

Sonunda Aslan Bey, terden sırsıklam atıyla duman içinde savaş naralarının arasında, adım adım göründü. Her adımda:

«— Yiğitlerim... Sis açılmaya başladı mı, hemen susun. Hep birden ayağa kalkın, hücum edecek gibi durun. Ama, ileri gitmeyin, ateş de açmayın. Ben, düşmana teslim önereceğim.» diyordu.

Topçuların, angaryacıların «Heya, mola» naraları gittikçe çoğalıyor, büyüyor, tüyleri ürpertiyor, dağları, taşları inletiyordu.

Öğleye doğru sis açılmaya başladı. Askerler, sallanan aklı karalı bayrağıyla Salgo'yu bir hayal gibi gördüler. Sesler kesildi. Kuzeyden esen bir rüzgâr dumanları dağıtıyor, gerilere, ormanlara doğru sürüyordu. Artık herkes birbirini görüyordu. Kaleye pek yaklaşılmıştı. Askerler, gözleriyle komutanlarını aradılar. Burç kapısına giden yolun gediğinde atıyla dolaşıyordu. Gediğin önünde büyük bir manda sürüsü vardı. Burcun tepesinde, siperlerin arasında kal-kanlı, tüfekli adamlar geziniyordu. Yiğit Aslan Bey, kır atını ileriye sürdü. Kaleye yüz adım kadar yaklaştı. Arkasındaki kethüdasıyla genç dilmaç koştular...

Gür sesiyle haykırdı:

«— Hey bire Şalgo muhafızları!.. Ben, padişahımın dedesine sizin kralınızın ülkelerinden büyük yerler almış Bosna valisi Yahya Paşa'nın torunlarındanım. Atam

Hamza Bâli Bey, daha on dört yaşındayken sizin ordularınızı darmadağın etmiş, Viyana kuşatmasında, Viyenberg önünde şan almıştır. Ben, hangi

kaleye gittimse geri dönmemişim. Daha geçen gün iki küçük topla Bujak kalesini yerle bir ettim. Mihal Tersi, Etiyen Şoşay, Andrenaki gibi kahramanlarınıza canlarını bağışladım. Vadiye çekildim. Geçip gitmeleri için yol verdim. Haydi gelin, siz de teslim olun. Boş yere kanınızı döktürmeyin...»

Kaleyle birlikte bütün ordunun işittiği bu öneriyi dilmaç, avazı çıktığımcı bağırarak yineledi. Derin bir sessizlik...

Aslan Bey'in atı, duramıyor, şaha kalkıyor, sağa sola tepmiyordu; kethüda, dizgininden tutmaya çalışıyordu.

Burcun tepesinden karşılık verdiler. Dilmaç yineledi :

«— "Ne gibi koşullarla?" diyorlar, beyim.» Aslan Bey deminkinden daha sert bir sesle haykırdı: «— Koşulum filan yok... Biz teslim olanın canına kıymayız... Teslim olmazsanız, beş dakika sonra kale-- nin içinde bir canlı adam kalmaz. Karşımızdaki yolun gediği üzerinde gördüğünüz nedir? Anlıyor musunuz? Babalarınızdan işittiniz mi? Elli mandayla buraya getirdiğim bu topun iki güllesiyle koca İstanbul kaleleri tuzla buz oldu. İşte İstanbul'u alan, bu top... Bir ateş edeceğim. Ne kaleniz kalacak, ne de kendiniz. Acıyorum size...»

Genç dilmaç, bu sözleri yine avazı çıktığıncı yinelerken bütün askerler, gözlerini yolun gediğine çevirdiler. Mandaların yanında uzun, büyük, pek kalın, pek kara, pek korkunç bir topun korkunç bir ejderha gibi u-zandığını gördüler. Sıraların arasında sevinç sesleri yükseldi. Herkes Aslan Bey'in bir haftadır ne beklediğini şimdi anlıyordu. Demek bu top geliyormuş.

Biraz sonra...

Salgonun tepesinde uğursuz beyaz bayrak dalgalanıyordu. Demir kapılar açılmıştı... Korkudan sapsarı kesilen tuğlu komutan, altın kılıçlı asilzadeler, zırhlı şövalyeler, Aslan Bey'in önünde dize gelmişlerdi. Silahları alınan düşman, ikişer ikişer bağlanıyor, takım takım ordugâhın arkasına götürülüyordu. Kalenin içindeki değerli şeylerden bir dağ ortada kabarıyor, al yeşil bayraklarla kalenin tepesine dolan askerler bağırıyorlar, aralarındaki dervişler bedenlerden sarkarak ezan okuyorlar, tekbir çekiyorlardı.

Teslim olan komutanla adamlarına Aslan Bey:

«— Korkmayınız. Yaşamınız bağışlanmıştır... Biz "Vire'yi* bozmayız. Gelin size elli mandayla buraya getirdiğim topu göstereyim.» dedi. Dilmaç, bunu yineleyince hepsi birbirlerine baktılar. Bu müthiş, bu korkunç aleti hem merak ediyorlar, hem çekmiyorlardı. Aslan

**Vire: Teslim olmak, aman dilemek.*

«Gelin size elli mandayla getirdiğim topu göstereyim.»

Bey'in arkasına takıldılar. Büyük topa doğru yürüdüler. Yaklaşınca Aslan Bey:

«— İşte,» dedi «sizin böyle topunuz var mı?» Düşman komutanı dilmaçla yanıt verdi: «— Hayır!»

«— Niçin yapmıyorsunuz?»

«— Bilmiyoruz.»

Genç irisi bir şövalye, dilmaca sordu. Aslan Bey:

«— Ne diyor?» dedi.

«— "Bey, bu topu kaç günde İstanbul'dan buraya getirmiştir?" diyor.»

«— Sen, de ki: "İstanbul'dan getirmemiş. Burada bir hafta içinde kendisi yapmış."»

Dilmaç bu sözleri söyleyince, tutsaklar afallaştılar. Aslan Bey, daha çok yaklaşp elleriyle yoklamalarına, daha yakından görmelerine izin verdiğini söyledi. Kendini beğenmiş komutan, yiğit asilzadeler, korkusuz şövalyeler, büyük topun çevresine toplandılar. Bir elini hançerinin elmas sapına dayayan Aslan Bey, öteki eliyle, gülümseyerek palabıyıklarını büküyor, arkasındaki kethüda, başını kaşıyarak gülmekten katılıyor, dilmaç aptallaşıyordu. Tutsaklar, topa ellerini sürdüler. Deliğini aradılar. Bulamayınca sarardılar. Sonra kızardılar. Birbirlerine baktılar. Öyle kaldılar. Kollarını çaprazlayarak yere bakan kale komutanı, titreyerek mırıldandı. Aslan Bey, dilmaca baktı:

«— Ne diyor?»

«— "Bu mertlik değil..." diyor.»

«— Ona sor ki, "Henüz bir kez bile patlamayan bir toptan korkarak hemen teslim olmak mı mertliktir?"»

Dilmaç sordu.

...

Kale komutanı, gözlerini yerden kaldırıp yanıt veremedi. Asilzadeler, şövalyeler birbirlerinin yüzlerine bakmaya cesaret edemediler; vurulmuş gibi, oldukları yerde donup kaldılar.

Bu pek büyük, pek kalın, pek korkunç top, siyaha boyanmış kocaman bir kütükten başka bir şey değildi.

DİYET*

- Tak.
- Tak, tak.
- Tak, tak...

İşte bugün de sabah namazından beri durmadan on saat uğraşmıştı. Dövdüğü eğri namluyu, örsünün yanındaki su fıçısına daldırdı. Ocağının sönmeye başlayan ateşine baktı. Çekici bırakan elleriyle terlerini sildi. Kapıya döndü. Karşiki mescitten yanık yanık akşam ezanı okunuyor, bacasının tepesindeki yuvada leylekler bitmez tükenmez bir takırdı koparıyorlardı. İkinci aptesi daha duruyordu. Yalnız ellerini yıkadı. Kuruladı. Yenlerini indirdi. Saltasını* omuzuna attı. Dışarıya çıktı. Kapısını iyice çekti. Kilitlemeye gerek görmezdi. Uzun meydanda mescide doğru yürüdü. Kentin kıyısındaki bu küçük mabede hep yoksullar gelirdi. Minaresi, sokağa bakan küçük bir pencere idi. Müezzin buradan başını çıkarır, ezanını okurdu. Koca Ali mescide girince her zamankinden fazla bir kalabalık gördü. Her zaman üç kandil yakılırken bu akşam, ramazanmış gibi, bütün kandiller yanmıştı. Daha namaz safları dizilmemişti. Kapının yanına çöktü. Yanında alçak sesle konuşanların sözlerine istemeye istemeye kulak kabarttı. Konya'dan iki garip dervişin gel-

**Diyet: İslam ceza hukukunda suçlunun ödemek zorunda olduğu kan, organ ya da can karşılığı akça.*

**Salta : Yakasız, iliksiz, kolları bolca bir tür kısa ceket.*

diğini, yatsı namazına değin Mesnevi okuyacaklarını duydu. Akşam namazı kılınıp bittikten sonra cemaatin bir kısmı çıktı. Koca Ali yerinden oynamadı. Biraz da başı ağrıyordu. «Mesnevi dinler, açılırım.»

dedi. Büyük bir zevk ve heyecan içinde, iki garip dervişin ruhu ürperten sesiyle kendisinden geçti. Mescitten çıkınca doğru dükkânına giremedi. Yürüdü. Uykusu yoktu. Ilık, yıldızlı bir yaz gecesi idi. Saman uğrusu, sarı altın tozundan sonsuz bir bulut gibi göğün bir yanından öbür yanına uzanıyordu. Yürüdü, yürüdü. Şehirden mandıralara giden yolun geçtiği tahta köprüde durdu. Korkuluğa dayandı. Geniş derenin dibine yansıyan yıldızlar, nurdan çakıl taşları gibi parlıyor, ışıldıyordu. Kıyıdaki karanlık top söğütlerde bülbüller ötüyordu. Daldı gitti. Saatlerce kımıldamadı.

Ansızın arkasından bir ses :

«— Kimdir o?» diye bağırdı.

«— ...»

Daldığı tatlı evrenden uyandı. Köprü'nün öbür yanında iki üç karaltı ilerliyordu. Elinde olmadan karşılık verdi:

«— Yabancı yok...»

«— Kimsin?»

«— Ali...»

«— ...»

Gölgeler yaklaştılar. Bir adım kalınca onu kılığından tanıdılar:

«— Koca Ali... Koca Ali, be...»

«— ...»

«— Sen misin Ali Usta?»

«— Benim...»

«— Ne arıyorsun bu saatte buralarda?»

«— Hiç...»

«— Nasıl hiç. Suya çekicini mi düşürdün yoksa...»

«— ...»

Bunlar kent subaşısının adamları, dizdarlardı. Kol geziyorlardı. Ne diyeceğini şaşırıldı. Bunlar korkunçtular. Kendilerinden başka dışarıda bir gezen yakaladılar mı, dayaktan canını çıkarırlardı. Ama, ona kötü davranmadılar. Dizdarbaşı:

«— Ali Usta, sen deli mi oldun?» dedi.

«— Yok...»

«— Böyle gece yarısına yakın değil, hatta yatsıdan sonra sokakta, hele böyle kent dışında kimsenin dolaşmasına ağamızın razı olmadığını bilmiyor musun?»

«— Biliyorum.»

«— Ey, ne arıyorsun buralarda?»

«— Hiç...»

«— Nasıl hiç?»

«— ...»

Koca Ali yine cevap vermedi. Dizdarlar, onun namuslu bir adam olduğunu biliyorlardı. Hırpalamadılar. Yalnız:

«— Haydi yerine git, dolaşma...» dediler.

Geldiği yollardan hızlı hızlı dönen Koca Ali, ruhunda demin dinlediği ezgiyi yineliyordu. Bülbüller keskin keskin ötüyor, uzakta mandıraların köpekleri havlıyordu. Sokakta hiç kimseye rast gelmedi. Dükkânının önüne gelince durdu. Bacasının üstündeki leylek uyumamış, keyifli bir hayal gibi ayakta duruyordu. Kapısı aralıktı. Çıkarken sıkı sıkıya kapadığını hatırladı:

«— Tuhaf, rüzgâr açmış olacak!» dedi. Dükkânda örsü ile çekicinden başka değerli şeysi yoktu. Bunlar da çalınmaya değmezdi.

İçeriden kapıyı sürmeledi. Dizdarlar canını sıkıyordu. İşte kentte yaşamak da bir türlü tutsaklıktı. Oysaki dağ başında, köyde sanatı geçmezdi. Birden ağır bir yorgunluk duydu. Kandilini yakmaya üşendi. Ocağın soluna gelen alçak musandıraya el yordamıyla çıktı. Büyük bir ayı pöstekisinden başka bir şey olmayan yatakçığına uzandı.

Sıçrayarak uyandı. Kapısı vuruluyordu. Uyku sersemliğiyle :

«— Kim o?» diye bağırdı.

«— Aç çabuk...»

Sabah olmuştu. Kapının aralıklarında bembeyaz ışık çizgileri parlıyordu. O hiç böyle dalıp kalmaz, güneş doğmadan uyanırdı. Doğruldu.

Musandıradan atladı. Ayakkaplarını bulmadan yürüdü. Hızla sürmeyi çekti. Birdenbire açılan kapının dükkânı dolduran aydınlığı içinde palabıyıklı, yüksek kavuklu Dizdarbaşı'yı gördü. Arkasında keçe külahlı, çifte hançerli genç yamakları da duruyorlardı. «Ne var?» gibi yüzlerine baktı. Dizdarbaşı:

«— Ali Usta, dükkânı arayacağız.» dedi. Koca Ali şaşırarak sordu:

«— Niçin...»

«— Bu gece Budak Bey'in mandırasında hırsızlık olmuş.»

«— Ey, bana ne?...»

«— Onun için, işte, dükkânı arayacağız.»

«— O hırsızlıktan bana ne?»

«— Hırsızlar, çaldıkları bir kuzuyu köprüünün altında kesmişler. Meşin keselerin içindeki paraları alarak boş keselerden birini oraya bırakmışlar.»

«— Bana ne?...»

«— O keselerden birini de bu sabah senin dükkânının önünde bulduk. Sonra... Şu eşige bak. Kan lekeleri var.»

Koca Ali, kamaşan gözleriyle kapısının temiz eşigine baktı. Gerçekten el büyüklüğünde bir kan lekesi sürülmüştü. O, bu kırmızı lekeye dalgın dalgın bakarken palabıyıklı dizdar:

«— Hem, bu gece ben seni köprü'nün üstünde gördüm. Orada ne arıyordun?» dedi.

«— ...»

Koca Ali, yine verecek bir karşılık bulamadı. Önüne baktı:

«— Araym.» dedi; geri çekildi. Dizdarla yamakları dükkâna girdiler.

Örsün yanından geçen başağa haykırdı :

«— Ay, işte, işte...»

«— ...»

Koca Ali, dizdarın baktığı yana gözlerini çevirdi. Ye-ni yüzülmüş deriyi kaldırdılar. Açtılar. Daha, ıslaktı. Bir ağalarının, bir de suçlunun yüzüne bakıyorlardı. Dizdarbaşı öfkelenerek sordu :

«— Çaldığın paraları nereye sakladın?»

«— Ben para çalmadım.»

«— İnkâr etme. İşte kuzunun derisi dükkânından çıktı.»

«— Bu deriyi buraya ben koymadım.»

«— Ya kim koydu?»

«— Bilmiyorum.»

Koca Ali, aslında çok lakırdı söylemezdi. Subaşının karşısına çıkarıldığı zaman da gecenin geç saatinde köprü'nün üstünde ne aradığını anlatamadı. Dizdarların bulduğu bütün kanıtlar aleyhine çıkıyordu. Budak Bey'in yeni sattığı beş yüz koyunun parası da mandıradan çalınmıştı. İki güçlü hırsız, bekçi çobanı sımsıkı bağlamışlardı. Ertesi gün savcının önünde bu çoban, hırsızın birini Koca Ali'ye benzettiğini söyledi. Gece geç zamana değin dükkânına gelmemesi, derinin dükkânda, para keselerinden birinin kapısı önünde bulunması, Koca Ali'yi suçlu çıkarmaya yetti. Ne kadar inkâr etse de para etmezdi. Hükümetçe nereden geldiği, nereli olduğu da belli değildi...

Sol kolunun kesilmesine karar verildi.

Koca Ali, bu kararı duyunca ömründe ilk olarak sarardı. Dudaklarını ısırды. Sendeleyerek ayağa kalktı. Yargıca dik bir sesle:

«— Kolumu bırakın, kafamı kesin.» diye bağırdı. Bu ömründe ilk yalvarmasıydı. Nedirki, yaşlı yargıç çok hakseverdi:

«— Hayır oğlum,» dedi, «sen adam öldürmedin. Eğer çobanı öldürseydin, o zaman kafan giderdi. Ceza suça göredir. Sen yalnız hırsızlık ettin. Kolun kopacak. Hak böyle istiyor. Şeriatın kestiği yer acımaz...»

«— ...»

Hoca Ali'nin kolu, kafasından çok değerliydi. Çeliğe «çifte su» yu bu iki kol sayesinde veriyor, sınır boylarında dövüşen binlerce gaziye çelik kalkanları kıran, ağır zırhları yırtan, demir tolğaları ikiye biçen tüy gibi hafif kılıçlar yetiştiriyor, yok pahasına, pir aşkına çalışıyordu.

Onu, Ağakapısı'nda dizdarların odası altına kapadılar. Kıyas gününü burada bekliyor, hiç sesini çıkarmıyor, çolak kalınca örsünün başında çekiç vuramayacağını düşünerek yas tutuyordu. Kolunun diyetini verecek on parası yoktu. Şimdiye değin para için çalışmamıştı.

Bütün kent halkı, Koca Ali gibi bir ustanın kolunun kesileceğine acıdı. Bunca yakışıklı, mert, çalışkan, güçlü, güzel bir adamın ölünceye değin sakat sürünmesine en duygusuz yürekler bile dayanamıyordu.

İşte herkes onu seviyordu.

Sipahiler kendilerine pek ucuz kılıç döven bu adamı kurtarmayı sözleştiler. Kentin en büyük zengini Hacı Mehmet'e baş vurdular. Bu adam Karun kadar mal sahibi olmasına karşın son kertede pintiydi. Hâlâ kentin pazar yerinde küçük bir dükkânda kasaplık yapıyordu. Düşündü taşındı, nazlandı. Suratını ekşitti. Başını salladı. Nedirki sipahilerle hoş geçinmek gerekti:

«— Mademki siz istiyorsunuz,» dedi, «ben onun kolu için diyet veririm. Ama bir koşulla...»

«— Ne gibi?» diye sordular...

«— Varın kendisine söyleyin. Eğer ben ölünceye değin bana parasız hizmetçilik, çıraklık etmeye razı olursa...»

«— Pekiyi, pekiyi...»

Sipahiler, Ağakapısı'na koşular. Hacı kasabın sözlerini Koca Ali'ye söylediler. O önce «kasaplık bilmediğini» ortaya sürdü. Kabul etmek istemiyordu. Sipahiler «Adam sen de kasaplık iş mi? Onca savaş gördün. Kılıç kullandın. Bağlı koyunu yere yatırıp kesemez misin?» diye üstelediler. «Kula kul olmak», ölümlü dünyada «birisine borçlu kalmak», ezinçlerin en ağırı idi. O, daha pek gençken, vezir amcasının iyilik etmesini bile çekememiş, borçlu kalmamak için aile ocağından kaçmış, gurbet ellerine atılmıştı. Şimdi kör yazgısı onu bak kime köle edecekti?.. Sipahiler: «Hacının yaşı yetmiş aşmış... Zaten daha ne kadar yaşar ki... O

ölünce yine sen özgür kalır, bize kılıç yaparsın. Haydi, düşünme usta, düşünme.» diyorlardı.

Hacı Kasap, kesilecek kolun diyetini yargıca saydığı gün, Koca Ali'yi arkasına taktı. Dükkâna getirdi. Bu adam pek titiz, pek huysuz, pek kötü bir ihtiyardı. Hiç durmadan dırdır söylenirdi. Pintiliğinden şimdiye değin bir hizmetçi, bir çırak bulamamıştı. Koca Ali'yi eline geçirince hemen dükkânının köşesine bir set yerleştirdi. Üstüne bir şilte koydu. Geçti, oraya oturdu. Her şeyi ona yaptırmaya başladı. Ama, her şeyi... Sabah namazından beş saat önce kentten iki saat ötedeki mandırasından o gün satılacak koyunları ona getirtiyor, ona kestiriyor, ona yüzdürüyor, ona parçalatıyor, ona sattırıyor, ta akşam namazına değin durmadan buyruk veriyordu. Zavallıya verdiği, yalnız bulgur çorbasıydı. Kimi zaman kendi artıklarını köpeğe verir gibi önüne atardı. Geceleri dükkânı baştan aşağı yıkatıyor, uykuya yatırmadan ertesi sabah için koyun getirmek üzere mandırasına yolluyordu. Odununu bile ormandan ona kestiriyor, suyunu ona taşıtıyor, her işini ona gördürüyordu. Hattâ evinin bahçesindeki lağım kuyusunu bile ona ayıklattı.

Koca Ali, sade suya bulgur çorbasıyla bunca ağır işe yıllarca göğüs gerebilecekti. Nedirki Hacı Kasap'm ikide bir:

«— Ulan Ali... Kolunun diyetini ben verdim. Yoksa çolak kalacaktın.» diye yaptığı iyiliği başa kakmasını çekemiyordu. Bir gün, iki gün, üç gün dişini sıktı. Durmadan çalıştı. Gece uyumadı. Gündüz koştu. Efendisinin karşısında elpençe divan durdu. Yine :

«— Kolunun diyetini ben verdim.»

«— Şimdi çolak kalacaktın, ha...»

«— Benim sayemde kolun var...»

Hacı Kasap, sanki bu sözleri «aferin» gibilerde diline pelesenk ekmişti. Her buyruğunun yerine getirilmesinden sonra kır sakallı, çirkin, sıska suratını ekşiterek mavi çukur gözleriyle onu tepeden tırnağa dek süzer, «Aklında tut, benim tutsağımsın.» gibi verdiği diyeti anımsatırdı. Koca Ali susar, yüreğinin yırtıldığını, göğsüne sıcak sıcak bir şeyler yayıldığını, kilitlenen çenelerinin çatırdadığını, şakaklarının attığını duyardı. Geceleri uyuyamıyor; gündüzleri uğraşırken, mandıraya gidip gelirken, salhanede koyunları yüzerken, müşterilere et keserken «Ne yapacağım, ne yapacağım?» diye düşünüyor; hiçbir şeye karar veremiyordu. Dünyada kimseye eyvallah etmeyerek az azma, gururunun mutluluğu içinde yaşamak isterken başına gelen bu bela neydi?.. Kaçmayı namusuna yediremiyordu. İşte o zaman gerçekten hırsızlık etmiş olacaktı.

Fakat bu herifin ikide birde, bu yaptığını başa kakmasına dayanmak ölümden pek güç, ölümden pek acı, ölümden pek ağırdı...

Hacı Kasap'a köle olduğunun tam haftasıydı. Günlerden cuma idi. Yine erkenden mandıraya gitmiş, koyunları getirmiş, mezbahada yüzmüş, dükkânda çengellere asmıştı. Tezgâhın solundaki büyük yağlı kara taşta satırları biliyor, yine «Ne yapacağım, ne yapacağım?» diye düşünüyor, dudaklarını ısıırıyordu. Daha efendisi gelmemişti. Satırları bitirince büyük bıçakları bilemeye başladı. «Ne yapacağım, ne yapacağım?» hülyasına öyle dalmıştı ki, kasabın geldiğini duymadı. Ansızın, uğursuzun boğuk sesi yüreğini ağzına getirdi:

«— Ne yapıyorsun be?..»

Döndü. Efendisi köşesinde oturmuş, çubuğunu tüttürüyordu.

«— Bıçakları biliyorum.» dedi.

«— Hay tembel, miskin hay!.. Sabahtan beri ne yaptın?»

Karşılık vermedi. Kapakları çürümüş bu küçük, bu hain, bu yılan gözlere kıymadan baktı. İhtiyar, beklemediği bu acı bakıştan kızdı. Sordu :

«— Ne bakıyorsun?»

«— ...»

Koca Ali, sesini çıkarmıyor, bir hafta içinde belki beş senelik işini durup dinlenmeden görmesine karşın kendisine yine «tembel, miskin» demeye sıkılmayan bu kötü insanı ezici bir bakışla süzüyordu. Yine yüreği yırtılır gibi oldu. Şakakları zonkluyordu. Bir anda bu titreme durdu. Koca Ali gözlerini açtı. Bir hafta buna dayanmıştı. Şaşırdı. Hacı Kasap, çubuğu yanma bıraktı. Hizmetçinin bu ağır bakışından kurtuluvermiş gibi dırlandı:

«— Kolunun diyetini benim verdiğimi unutuyorsun galiba.» dedi. «Ben olmasam şimdi çolak kalacaktın...»

«— ...»

Koca Ali yine cevap vermedi. Acı acı gülümsedi. Kızardı. Sonra birden sarardı. Hızla döndü. Bilediği satırların en büyüğünü kaptı. Sıvalı kolunu, yüksek kıyma kütüğünün üstüne koydu. Kaldırdığı ağır satırı öyle bir indirdi ki... O anda kopan kolunu tuttu. Gördüğü şeyin korkunçluğundan gözleri dışarı fırlayan Hacı Kasap'ın önüne:

«— Al bakalım, şu diyetini verdiğin şeyi...» diye fırlattı.

Sonra, ceketinin kolsuz kalan yenini sıktı, bir düğüm yaptı. Dükkândan çıktı.

Onun bir zamanlar geldiği yer gibi, şimdi gittiği yeri de kentte kimse öğrenemedi.

FORSA*

Akdeniz'in sonsuz ufuklarına bakan küçük tepe minimini bir çiçek ormanı gibiydi. İnce uzun dallı badem ağaçlarının alaca gölgeleri kıyıya inen keçiyoluna düşüyor, ilkbahar rüzgârları tatlı tatlı esiyor, martılar çılgin haykırışlarla havayı çınlatıyordu. Badem bahçesinin yanı geniş bir bağdı. Beyaz taşlardan yapılmış kısa bir duvarın ötesindeki zeytinlik, ta vadiye dek iniyordu. Bağın ortasındaki eski kulübenin yıkık kapısından bir ihtiyar çıktı. Saçı sakalı ak paktı. Kamburunu düzeltmek istiyormuş gibi gerindi. Elleri ayakları titriyordu. Gök kadar boş, gök kadar durgun duran denize baktı, baktı «Hayırdır inşaallah!» dedi. Duvarın dibindeki taş yığınlarına çöktü. Başını ellerinin arasına aldı. Sirtında yırtık bir çuval vardı. Çıplak ayakları topraktan yoğrulmuş sanılacaktı. Zayıf kollan, kirli tunç rengindeydi. Başını bir daha kaldırdı. Gökle denizin birleştiği dumandan çizgiye dikkatle baktı. Fakat görünürde bir şey yoktu. Bu, her gece uykusunda kendini kurtarmak için bir çok gemilerin pupa yelken geldiğini gören zavallı eski bir Türk /orsasıydı. Tutsak düşeli kırk yılı geçmişti. Otuz yaşında, dinç, levent güçlü bir kahramanken Malta

**Forsa: Eski gemilerde kürek çeken tutsak ya da suçlu.*

korsanlarının eline düşmüştü. Yirmi yıl onların kadırgalarında, kürek çekti. Yirmi yıl iki zincirle iki ayağından nemli bir geminin dibine bağlanmış yaşadı. Yirmi yılın yazları, kışları; rüzgârları, fırtınaları, güneşleri onun granit gövdesini eritemedi. Zincirleri küflendi, çürüdü, kırıldı. Yirmi yıl içinde bir kaç kez halkalarım, çivilerini değiştirdiler. Fakat onun çelikten daha sert adaleli bacaklarına bir şey olmadı. Yalnız aptes alamadığı için üzülüyordu. Her zaman güneşin doğduğu yönü soluna alır, gözlerini kibleye çevirir, beş vakit namazım gizli gizli, işaretle kılardı. Elli yaşma gelince korsanlar onu «Artık iyi kürek çekemez.» diye çıkarıp bir adada satmışlardı. Efendisi bir çiftçiydi. On sene kuru ekmekle onun yanında çalıştı. Allaha çok şükrediyordu. Çünkü artık bacaklarından mihli değildi. Aptes alıyor, tam kiblenin karşısına geçiyor, unutmadığı ayetlerle namaz kılıyor, dua edebiliyordu. Bütün umudu, yurduna, Edremit'e

kavuşmaktı. Otuz yıl içinde hiçbir an umudunu kesmedi. «Öldükten sonra dirileceğime nasıl inanıyorsam, elli yıl tutsaklıktan sonra yurduma kavuşacağıma öyle inanırım.» derdi.

En şanlı, en ünlü Türk gemicilerindendi. Daha yirmi yaşındayken Tarık Boğazı'nı geçmiş, poyraza doğru, haftalarca, aylarca, kenar kıyı görmeden gitmiş, rast geldiği kuytu adalardan cizyeler* almış, irili ufaklı donanmaları tek başına hafif gemisiyle bozmuştu. O zamanlar Türk ilinde adı dillere destandı.

Öyle denizlere girmişti ki üzerinde dağlardan, adalardan büyük buz parçaları yüzüyordu. Oraları bambaşka bir dünyaydı. Altı ay gece olurdu. Karısını işte bu,

*Cizye : Eskiden Hristiyan erkeklerden alınan bir yaşama hakkı, baş vergisi.

senesi bir büyük günle bir büyük geceden başka bir şey olmayan başka dünyadan almıştı. Gemisi altın, gümüş, inci, elmas, tutsak dolu yurda dönerken kıyısız denizin ortasında evlenmiş, oğlu Turgut, Çanakkale'yi geçerken doğmuştu. Şimdi kırk beş yaşında olmalıydı. Acaba yaşıyor muydu? Hayalini unuttuğu karlardan beyaz karısı acaba hâlâ sağ mıydı? Kırk senedir İstanbul'un minareli ufku hayalinden hiç silinmemişti. «Bir gemim olsa, gözümü kapar, Kabataş'ın önüne demir atarım,» diye düşünürdü.

Altmış yaşını geçtikten sonra efendisi onu sözde azat etti. Bu azat etmek değil, sokağa, açlığa, perişanlığa atmaktı. Yaşlı tutsak bu bakımsız bağın içindeki yıkık kulübeyi buldu. İçine girdi. Kimse bir şey demedi. Ara sıra kasabaya iniyor, yaşlılığına acıyanların verdiği ekmek paralarını toplayıp dönüyordu. On yıl daha geçti. Artık hiç gücü kalmamıştı. Hem bağ sahibi de artık kendisini istemiyordu. Nereye gidecekti?

Nedirki işte eskidenberi gördüğü düşleri yine görmeye başlamıştı. Kırk yıllık bir düş... Türklerin, Türk gemilerinin gelişi...

Gözlerini kemik elleriyle iyice ovdu. Denizin gökle birleştiği yere yine baktı. Evet, kesinkes geleceklerdi. Buna onca güveniyordu ki...

«Kırk yıl görülen bir düş yalan olmaz.» diyordu. Kulübe duvarının dibine uzandı. Yavaş yavaş gözlerini kapadı. İlkbahar bir umut sağmağı gibi her yanı parlatıyordu. Martıların; «Geliyorlar, geliyorlar; seni kurtarmaya geliyorlar!» der gibi işittiği tatlı seslerini dinleye dinleye daldı. Duvar taşlarının arasından çıkan kertenkeleler üzerinde geziniyorlar, çuvaldan

giysisinin içine kaçıyorlar, gür beyaz sakalının üstünde oynaşıyorlardı. Yaşlı tutsak, rüyasında ağır bir Türk donanmasının limana girdiğini, görüyordu. Kasabaya giden yola birkaç bölük asker çıkarmışlardı. Al bayrağı uzaktan tanıdı. Yatağanlar, kalkanlar, güneşin vurmasıyla parlıyordu.

«Bizimkiler! Bizimkiler!» diye bğırarak uyandı. Doğruldu. Üstündeki kertenkeleler kaçıştılar. Limana baktı. Gerçekten kalenin karşısına bir donanma gelmişti. Kadırgaların, yelkenlerin, küreklerin biçimine dikkat etti. Sarardı. Gözlerini açtı. Yüreği hızla çarpmaya başladı. Ellerini göğsüne koydu. Bunlar Türk gemileriydi, kıyıya yanaşıyorlardı. Gözlerine inanmadı. «Acaba düş mü sürüyor?» kuşkusuna düştü. Nedirki uyanıkken düş görülür müydü? Kendini inandırmak için elini ısırdı. Yerden sivri bir taş parçası aldı, alnına vurdu. Evet işte duyuyordu; uyanıktı. Gördüğü düş değildi. O uyurken donanma burnun arkasından birdenbire çıkıvermiş olacaktı. Sevinçten, şaşkınlıktan dizlerinin bağı çözüldü. Hemen çöktü. Kıyıya çıkan bölükler, ellerinde al bayrak, kalenin çevresine' doğru ilerliyorlardı. Kırk senelik bir beklemenin son çabasıyla davrandı. Birden kemikleri çatırdadı. Badem ağaçlarının çiçekli gölgeleriyle örtülen yoldan yürüdü. Kıyıya doğru koştu, koştu. Karaya çıkan askerler, ak sakallı bir ihtiyarın kendilerine doğru koştuğunu görünce:

«— Dur!» diye bağırdılar. İhtiyar durmadı, bağırdı: «— Ben Türk'üm, oğullar, ben Türk'üm.» «— ...»

Askerler, onun yaklaşmasını beklediler. İhtiyar, Türklerin yanına yaklaşıncı önüne ilk geleni tutup öpmeye başladı. Gözlerinden yaşlar akıyordu. Durumuna bakanların hepsi duygulanmışlardı. Biraz yürek çarpıntılarını yatışınca ona sordular:

«— Kaç yıldır tutsaksın?»

«— Kırk.»

«— Nerelisin?»

«— Edremitli.»

«— Adın ne?»

«— Kara Memiş.»

«— Kaptan miydin?»

«— Evet.»

İhtiyarı çeviren askerler, birdenbire karıştı. Bir çığlıktır koptu. «Beye haber verin. Beye haber verin.» diye bağışıyorlardı. İhtiyarın kollarına girdiler. Kuş gibi, deniz kıyısına uçurdular. Bir sandala koydular. Büyük bir kadırgaya çıkardılar. Askerin içinde onun kahramanlık öykülerini

bilmeyen, ününü duymayan yoktu. Biraz güvertede durdu. Sevincinden, kırk yıldır özlediği ulustaş-larını görmekten şaşırmış, aptallaşmıştı. Ayağına bir çakşır geçirdiler. Sırtına bir kaftan attılar. Başına bir kavuk koydular:

«— Haydi, Beyin yanına!» dediler.

Kendini kadırgaya getiren askerlerle birlikte büyük geminin kıçına doğru yürüdü. Kara pala bıyıklı, sırmalı giysisinin üzerine demir çelik zırhlar giymiş iri bir adamın karşısında durdu.

«— Sen Kaptan Kara Memiş misin?»

«— Evet...»

«— Doğru mu söylüyorsun?»

«— Ne yalan söyleyeceğim.»

«— Aç bakayım sağ kolunu.»

İhtiyar, kaftanın altından kolunu çıkardı. Sıvadı. Bey'e uzattı. Pazısında haç biçiminde derin bir yara izi vardı. Bu yarayı, gecesi altı ay süren bir adadan karısını kaçıırken almıştı. Bey, ellerine sarıldı. Öpmeye başladı.

- Ben senin oğlunum! dedi.

- Turgut musun?

- Evet...

İhtiyar tutsak sevincinden bayılmıştı. Kendine gelince oğlu, ona:

- Ben karaya cenk için çıkıyorum. Sen gemide rahat kal, dedi.

Eski kahraman kabul etmedi:

- Hayır. Ben de sizinle cenge çıkacağım

- Çok yaşlısın baba

- Ama yüreğim güçlüdür.

- Rahat et! Bizi seyret!

- Kırk yıldır dövüşü özledim.

Oğlu, babasının ellerine varıp; vatanını, sevdiklerini göremeden seni tekrar kaybetmeyelim baba diye yalvararak, öptü.

İhtiyar, kafasını kaldırdı, göğsünü kabarttı, daha bir gençleşmiş gibiydi.

Bayrağı işaret ederek:

- Şehit olursam bunu üzerime örtün! Vatan al bayrağın dalgalandığı yer değil midir? dedi..

